

Carissimi

Esély fogyatékos és egészségkárosodott embereknek

X. évfolyam, 2019/3., június

Dr. Dolán Rózsa: „A gyermekgyógyászat csodálatos”
Szolga Alex: Sokszor álmodja, hogy egészséges
M. Nagy László műzsái

Kerekesszékek

mechanikusak
és elektromosak

Mennyezeti emelők

LetMo
let's move

Speciális ülőszerkezetek és -tartozékok

Lépcsőnjárók

**Ingyenes helyszíni
szaktanácsadás az
egész országban**

**hívja ingyenes számunkat
0800 194 984**

Letmo SK, s.r.o.
Mládežnícka 8
974 04 Banská Bystrica

LetMo
let's move

ingyenes tel.: 0800 194 984
e-mail: info@letmo.sk
honlap: www.letmo.sk

Tartalom

Szászi Zoltán: Hajrá, nyár – avagy csak semmi csüggedés!	3
Szücs Marianna: Az ADHD-s felnőttek további párkapcsolati jellemzői, nehézségei III.	4
Horváth Péter László: A könnyen érthető üzenet érthetőségének ellenőrzése	6
Menich Nóra: Kié a jog, kié a felelősség? 2. rész – A támogató eszközkhöz és technológiákhoz való hozzáférés Németországban és Dániában	9
Arckép: Dr. Dolán Rózsa gyermek- és serdülőgyógyász, infektológus	11
A mi történetünk: Szolga Alex és családja	14
Fennmaradni – M. Nagy László fotóművész Pozsonyban	18
Versfesztivál Galántán	20
Ne csukd be a szemed! – színházi nevelési foglalkozás	21
Paragrafus	22
Dr. Kiss László: A szociálisan fogytékos emberek írója: B. Traven	24
Sztakó Zsolt: Kommunikáció 2.0	26
Magyar–szlovák és szlovák–magyar szótár	27

A címlapon: „Ő egy árbogár – kenyérkalász tetején – léte peremén.”
(M. Nagy László felvétele és haikuja)

Carissimi – Esély fogyatékos és egészségkárosodott embereknek. Kiadja a Szlovák Humanitárius Tanács (vydáva Slovenská humanitná rada, Budyšínska 1, 831 03 Bratislava; IČO: 17 316 014) a Carissimi Nonprofit Alapal együttműködve.
Felelős szerkesztő: Tóth Erika.
Nyelvi szerkesztő: Szórád György.
Szakmai tanácsadók: Mgr. Köböl Tibor szociális tanácsadó, Izomsorvadásos Betegek Országos Szervezete, tel.: 0948 046 672; PaedDr. Strédl Terézia PhD pszichológus, gyógypedagógus, Selye János Egyetem, tanszékvezető. Grafika, tördelés: Nagy Attila.
Nyomja: Valeur Kft., Dunaszerdahely.
Terjeszti: Mediaprint-Kapa Pressegrasso, a. s.
Levélcím: Carissimi, Bučinová 14, 821 07 Bratislava. Telefon: 0907 812 236.
E-mail: carissimi.lap@gmail.com.
Honlap: www.carissimi.sk. Ingyenes kiadvány.
Megjelenik kéthavonta, 1400 példányban.
ISSN 1338-2438, ISSN 1338-2446 (online).
Engedélyezési szám: EV 3982/10.
Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Hajrá, nyár – avagy csak semmi csüggedés!

Kedves egészségesek és egészségkárosodott sorstársaim! Hát itt a nyár, és ha itt van, akkor hajrá! Zúduljunk bele, ki-ki módja s lehetősége szerint! Ha tengerhez utazásra mindenkinek nem is, egy élményt adó kiruccanásra muszáj, hogy fussa a költségvetésben. Tavaly nem voltam; utána egész évben éreztem a hatását. A hiány hatását! Mert jó-jó, lehet pihenni otthon, a kertben is, de az nem pihenés. Az a bitang gyom nem hagyja az embert! Lehet pihenni olvasással, nos, én is ezt tettem, de megint csak pluszkiadást hozott. Végy könyvet, rontsd el vele a szemed! Nekem sikerült, tehát már olvasószemüveg is kell. Rövid lett tavaly nyáron a kezem. Szóval se kert, se könyv nem pihentetett meg. Idén azonban elhatároztam, ha törik, ha piros számokba megy is a számlaegyenleg, elmegyünk valahová. De ez korántsem olyan egyszerű, mint gondolnánk. A szállásnál figyelni kell, hogy egyáltalán be tudjak jutni, fel tudjak lépcsőzni, le tudjak parkolni. Túrázni nem nagyon javallott! Várost nézni, aszfalton két mankóval hőségben? Az se leányálom! Strandolni? Hát nekem tekintettel kell lennem a környezetemre. Mégsem ijesztgethetek senkit Fülíg Jimmy által megirigylhető sebhelyeimmel, melyeket a drága jó, aranykezü, életmentő doktorom metszett rajtam. Szóval csak diszkrétan, eldugott partszakaszon lehet velük mutatkozni, ahol nem sikkant fel senki gyengébb lelkű ember a látványtól. Na, ilyet se könnyű találni! A régi nagy szerelem, a magashegyi turisztika legfeljebb távcsöves megoldásként alkalmazható nálam. Ami azt jelenti, hogy autóval elgurulni a hegyek aljáig, majd ott a kukkert kivéve bámészkodni, míg meg nem unja a sánta emberfia. Nos, ez se a legjobb. A gombázás mint kikapcsolódás igen hasznos és kedves dolog. Volt régen. Csak ahhoz is menni kéne, menni kéne, menni kéne! A macska rúgja meg, de sok az akadály! Szóval mégis hajrá, nyár! Menjete, kedves egészségesek és hozzám hasonló mozgáskorlátozottak, és vegyétek be a világot! Van, aki feljut a csúcsra, van, aki távcsővel nézi meg. A lényeg az élmény. Hogy ne ücsörögjete otthon, ne sajnáljátok és ne is sajnáltassátok magatokat. Hanem hajrá, nyár! Irány a strand, jó, persze legyen a diszkrét zóna a nektek megfelelő, de menjete! Pihentessétek a szívetek vízcsofogással, a szemetek az erdők zöldjével, ugye, közről vagy távolról nézve egyaránt zöld a zöld. Igyatok jóféle vizeket, ki teheti, az könnyű fröccsöket is, vagy egy jó keserű kis pohárka sört! Már ha a gyógyszerellátmányotok ezt engedi! Az az egy pohárka tán nem árt meg. Az egészség, a teljesség illúzióját adja. Ne tagadjátok meg magatoktól! Kevés, de mélyen megélt élmény is feltölthet. Írjátok naplót! Minden napról. Mert minden nap jó! Ha nap süt, ha esik, ha fáj, ha nem. Ha csak a helye van is meg, ha az operaház fantomja helyett a combsontod fantomja jár s kel is szellemként benned. (Nekem szokott!) Hajrá, nyár! Az élet szép. Minek magyarázzam? Tudjátok!

Szászi Zoltán

Az ADHD-s felnőttek

további párkapcsolati jellemzői, nehézségei III.

Az ADHD-val élő embereknél nagyon gyakori, hogy a következő módon indul egy párkapcsolat: a megismerkedés gyorsan, spontánul történik, és hamar kialakul a lelki rokonság, a közelség, valamint a bizalmasság érzése. Úgy tűnik, fokozott igényük van arra, hogy intenzíven és sokat beszéljenek magukról, és már a megismerkedés első szakaszában teljesen kitárulkozzanak a másik fél előtt. A legtöbb ADHD-s személy párkapcsolatának kezdetére – nemzeti és földrajzi hovatartozástól függetlenül – jellemző ez a nyitott, villámgyors, intenzív érzelmekkel teli egymásra találás és egymásra hangolódás. (Neuhaus, 2005)

Több szakirodalmi munka (Neuhaus 2005; Dieter és mtsai 2002) is kitér arra, hogy a párkapcsolat kezdeti, felívelő szakaszában sok ADHD-s ember figyelme és energiája kizárólag a partnerére irányul: telefonhívásokkal, levelekkel, ajándékokkal árasztják el, kényeztetik, szinte gyermeki módon rajonganak érte, és teljes mértékben alkalmazkodnak hozzá.

Dieter és munkatársai szerint (2002) ez a fajta viselkedés a hiperfókuszálás egyik változatának is tekinthető. A másik fél rendszerint örömmel veszi a pozitív érzelmek ilyen intenzív megnyilvánulásait, és akár a végtelenségig elidőzne ebben a kiváltságos helyzetben. Abból adódik a probléma, hogy az ADHD-s félnek olyan irreális elképzelései vannak az együttélésről, amelyeket a mindennapok rutinjában szinte lehetetlen betartani (pl. mindennap lepjék meg egymást valamilyen kreatív dologgal). Mivel ez az érzelmileg felhangolt állapot nem tart örökké, a kapcsolat egy idő múlva elérkezik arra a fokra, amikor már nem hat minden az újdonság erejével az ADHD-s fél számára. Újra előtérbe

kerülnek az addig háttérbe szorított vágyak, célok, mint pl. a szakmai sikerek elérése vagy a kedvelt szabadidős tevékenységek gyakorlása. Váratlanul kevesebb idő és figyelem jut a partner számára, aki ezt a személye iránti érdeklődés csökkenéseként érzékeli, és mélyen megbántottnak érzi magát. Mivel nem érti társa viselkedésváltozásának okát, rendszeressé válnak a szemrehányások irányába, és azt is feltételezi, hogy egy harmadik személy bukkant fel a kapcsolatukban. Ezek a félreértések gyakran aláássák a kétoldalú bizalmat. Az előbbi folyamat a legtöbb párkapcsolat esetében rendszerint hasonló módon történik; az ADHD-ban érintett emberek esetében az a vehemencia és gyorsaság, az „egyik végtől a másikba esés” a tipikus vonás, amellyel ez a folyamat lezajlik. (Dieter és mtsai 2002)

„Azokban a párkapcsolatokban, ahol a pár egyik vagy mindkét tagja figyelemzavarral küzd, az élet nap mint nap hullámoz. (Hallowell & Ratey 2011) Az előző írásomban felsorolt jellemzőkön kívül a következők okozzák a kapcsolatok instabilitását:

1. Kommunikációs zavarok

Gyakori, hogy a következő vádak hangzanak el az ADHD-ban nem érintett fél részéről:

„Semmilyen téren nem tudok rá támaszkodni.” „Nem figyel, ha beszélek hozzá. Csak egy dologra tud koncentrálni.” „Nem lehet vele vitatkozni, rögtön felugrik és elmegy.” (Hallowell & Ratey 2011, 149) Az utóbbi szerzők rámutatnak arra is, hogy nagyon fárasztó egy figyelemzavaros felnőtt párjának lenni, ugyanis a figyelemhiány miatt úgy érzi, hogy társa elhanyagolja, nem figyel a mondandójára a beszélgetés során, vagy nem hagyja szóhoz jutni, amikor valami fontosat próbál közölni. Gyakran tűnik úgy, hogy az ADHD-s fél lélekben nincs jelen, mélyen elmerül a gondolataiban, és a kérdésekre – ha egyáltalán válaszol – csak egy szórakozott igennel felel. „Kiesik” nála a megbeszélések, találkozók időpontja, így előfordulhat, hogy nem a megbeszélte helyen és időben várakozik partnerére, vagy több órával később érkezik a helyszínre. Ennek következményeként a másik fél frusztrálttá, dühössé, sértetté válik. Minél nagyobb a haragja, annál kevésbé értékeli a partnerét (előfordul, hogy rejtetten le is nézi), és minél kevesebbre tartja őt, annál jobban visszahúzódik a figyelemzavarral élő fél, aki szintén nagyon szenved ebben a kapcsolatban. Ha a hibájára figyelmeztetik, vagy állandóan az az érzése, hogy bocsánatot kell kérnie, vagy védekező pozíciót vesz fel. Ha partnerével nem beszélnek a kifogásolt viselkedésről, általában csalódott, nyomott hangulat jellemzi a kapcsolatukat. (Dieter és mtsai 2002)

Gyakran kialakul egy olyan ördögi kör, hogy a partner dűhe egyre növekszik, és még intenzívebben hangoztatja a figyelmezebb viselkedéssel kapcsolatos elvárásait.

Mentálisan nagyon megterhelő és fárasztó a másik fél számára az is, amikor az ADHD-s fél egy – kizárólag az

ő számára fontos – témáról intenzíven, hangosan és hosszan beszél, mivel alig tudja feldolgozni a nagy mennyiségű információt. Gyakori, hogy ilyen esetekben kikapcsol, vagy hirtelen témát, tevékenységet vált, hogy megszüntesse a számára kellemetlen helyzetet. Megemlítendő továbbá, hogy miközben arra fókuszál, hogy nehézségekkel küzdő társának segítsen, felborul a mindennapokban kialakított rendszere, az alvási menetrendje, mert szinte észrevétlenül idomul partnere kaotikus világához. (Hallowell & Ratey 2011)

2. A hiperfókuszálás következtében kialakult konfliktusok

A túlzott elmélyedés gyakori következménye, hogy a figyelemzavarral élő felnőtt olyan mélyen a gondolataiba merül, hogy szinte nem is érzékeli az épp folyó tevékenységeit, ezért rendszerint arra sem emlékszik, hova tett a hétköznapiakban használt tárgyakat. Mivel gyakran meg sem találja őket, újakat vásárol helyettük, akár több darabot is ugyanabból. A szakértők olyan eseteket írnak le, amikor egy ADHD-s ember lakásában tizenhat pár ugyanolyan házicipő és tíz esernyő volt. Az sem ritka, hogy a partner teljesen inadekvát helyeken, pl. a hűtőszekrényben talál meg elveszett tárgyat. (Dieter és mtsai 2002)

3. Figyelemzavar, impulzivitás, rossz időmenedzsment

Mint korábbi írásomban szó volt róla, a feledékenység, figyelmetlenség, impulzivitás és az idő kezelésének nehézségei vezetnek káoszhoz az érintetteknek. „Az ADHD-s egyén élete folyamatos közlekedési dugó, forrongás és tűzoltás. Ez lehetetlenné teszi a hatékony tevékenységet és a másokkal való együttműködést. Azok, akik sikeressé váltak, szinte kényszeresen ragaszkodnak a kialakult rendszerükhöz, mert tudják, hogy ha nem tartják be, minden dől. Másoknak egy odaadó, gondoskodó partner vagy egy jó tit-

kárnő szervezi meg az életét, hogy elkerüljék a szervezetlenség miatt menetrendszerűen bekövetkező konfliktusok legalább egy részét.” (Gyarmathy, 2003)

Wender (2000) szerint a fentiekén kívül a hangulatingadozások, a szervezetlenség, a feladatok megoldására való képtelenség, a temperamentum változásai, valamint az alacsony stressztűrő képesség terhelik meg leginkább a párkapcsolatot. (Wender, 2000)

4. Önbizalomhiány

Sok ADHD-s ember hiányos önbizalom és állandó bizonytalanságérzet miatt szenved, mely a társas kapcsolatokban megjelenő s éveken át tartó sikertelenségélményekből és félreértésekből származik. Az érintettek negatív énképe a párkapcsolatokban is hiányos önbizalomban, elkerülő magatartásban és a döntéseikkel, megérzéseikkel összefüggő bizonytalanságban nyilvánul meg. (Dieter és mtsai 2002)

5. Patologikus párkapcsolatok

Neuhaus (2005) kiemeli, hogy minél alacsonyabb fokú az ADHD-s emberek önbizalma, annál nagyobb a veszélye annak, hogy patologikus párkapcsolatokba menekülnek. Terápiás tapasztalata alapján rámutat arra is, hogy sok érintett nő számára a vágyott biztonságérzetet olyan partnerkapcsolat jelenti, amely megerősítést ad számukra, hogy szükség van rájuk. A társ ezekben az esetekben gondoskodó, védelmező, döntéshozó és ellenőrző szerepben van egyidejűleg. „A párkapcsolat az érintett nők számára egy szeretetteljes »apából«, egy barátból és egy tapasztalt segítőből álló egyveleg.” (Neuhaus, 2005, 153) Több szerző is felhívja a figyelmet arra, hogy az ADHD-s fél könnyen függő helyzetbe kerülhet partnerétől, azaz egy ilyen konstellációból, ahol a partnernek egyszerre több szerepeltöltésnek is meg kell felelnie, gyakran dependencia, társfüggőség alakulhat ki. (Resnick, 2004; Neuhaus, 2005)

Mind az ADHD-ban érintett férfiak, mind a nők estében gyorsan kialakul az az igény, hogy partnerük minden szükségletüket, vágyukat (szexuális igények, gondoskodás iránti vágy, azonos érdeklődési kör, a másik fél állandó „készenlétben állása” és elérhetősége stb.) kielégítse. Az ilyen párválasztási motivációból fakadó, már előre kódolt problémákat tovább erősíti az, hogy az ADHD-s emberek minden területen igazságosságra törekednek, pl. szilárdan meg vannak győződve arról, hogy az összes munkát „testvériesen” kell megosztani egymás között. A konfliktusok és szemrehányások abból adódnak, hogy bár a partner igyekszik társa minden elvárását teljesíteni, nem tud az összes igénynek megfelelni a kapcsolatban.

Konfliktusok veszélyét rejti magában az is, amikor azért megy be valaki egy párkapcsolatba, hogy kiszabaduljon a szülői ház fogságából. Mivel az ADHD-s emberek nagyon nehezen viselik az egyedüllétet, fennáll annak a veszélye, hogy elhamarkodottan, nem kellő körültekintéssel választanak társat, és kétségbeesésükben minden lehetséges rosszat elviselnek, elszenvednek a kapcsolatuk során.

Sok ADHD-s felnőtt arra törekszik, hogy soha ne kövesse el a szülői házban megtapasztalt hibákat. Ilyen esetekben túlkompenzálónak, sőt néha szinte kényszeres viselkedésűnek hatnak a takarékoság, rendrakás vagy a pontosság iránti igyekezetükben.

Az érintett emberek társukat gyakran tudattalanul birtokolni is akarják, szinte „bekebelezzik”. Ez odáig fajulhat, hogy azt követelik, hogy a másik fél a kapcsolatért szabályszerűen mondjon le a hobbijairól, barátairól és ismerőseiről, a rokoni kapcsolatokról, az éppen végzett iskoláról, képzésről.

Az ADHD-s emberek elhagyástól, illetve egyedül maradáستól való félelme miatt a kapcsolati kötöttség olykor szinte a másik fél lebilincseléséig fajulhat el, ami detektívszerű nyomozás,

túlkontrollálás formájában nyilvánul meg, és nemcsak a partner, hanem a gyermekek számára is valóságos drámaként hat. (Neuhaus, 2005)

Az előbbi szerző munkájában felveti azt a kérdést is, hogy vajon milyen okok, motivációk állnak annak a hátterében, ha valaki ADHD-s partnert választ. Jelentős terápiás tapasztalata alapján úgy véli, hogy nem elsősorban külsejük, megjelenésük alapján választják őket, hanem az olyan tulajdonságaikért, mint a beleérző képesség, sárm, együttérzés, talpraesettség, kimagasló értelem, valamint az őket érdeklő dolgokkal kapcsolatos jó fel-fogóképesség. A pszichológus szakértő szerint nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy az ADHD-s emberek párkapcsolataiban a hangsúly a belső értékekre helyeződik. Kiemelendő az is, hogy ha a sok mélyreható konfliktus

után megmaradt még egy szemernyi szimpátia, pozitív érzés a partnerek között, olyankor, amikor a neurotipikus félnek bármilyen ok miatt nehézségei támadnak az életben, senki sem áll az oldalára annyira szolidárisan, empatikusan és támogatóan, mint egy ADHD-s személy. (Neuhaus, 2005)

Szücs Marianna PhD

egyetemi adjunktus
ELTE Bárczi Gusztáv
Gyógypedagógiai Kar
Fogyatékos-ság
és Társadalmi Részvétel Intézet

Felhasznált irodalom:

1. Dieter, C. – Claus, E. – Hammer, M. (2002): ADS. Das Erwachsenen-Buch. Neue Konzentrations- und Organisations-Hilfen für Ihr Berufs- und Privatleben. Oberstebrink Verlag, Ratingen.

2. Gyarmathy Éva (2003): A hiperaktív felnőtt. www.lelekbenotthon.hu

3. Hallowell, E. M. – Ratey, J. J. (2011): Szétszórtság. A gyermek- és felnőttkori figyelemhiányos zavar (ADHD és ADD) felismerése és leküzdése. Budapest, Ursus Libris, 2014.

4. Neuhaus, C. (2005): Lass mich, doch verlass mich nicht. ADHS und Partnerschaft. München, Deutscher Taschenbuch Verlag.

5. Resnick, R. J. (2004): Die verborgene Störung bei Erwachsenen. Stuttgart, Klett-Cotta.

6. Wender, P. (2000): Aufmerksamkeitsdefizitsyndrom mit Hyperaktivität ADHD bei Erwachsenen. In: Skrodzki, K. – Mertens, K. (Hrsg.): Hyperaktivität. Aufmerksamkeitsstörung oder Kreativitätszeichen? Dortmund, Borgmann Publishing GmbH.

A könnyen érthető üzenet érthetőségének ellenőrzése

Bevezető gondolatok

Az értelmi sérült emberek társadalmi életben való részvételének egyik feltétele, hogy értsék az őket körülvevő világot. Készítsünk hát számukra olyan információkat, amelyeket könnyen megérthetnek!

A Carissimi korábban megjelent lapszámaiban volt már szó a könnyen érthető kommunikációról (Horváth, 2017a, 2019). Tudjuk, hogy gondolataink könnyen érthető üzenetként való előállítására szabályrendszeren alapul (ÉFOÉSZ és Inclusion Europe, 2009a). A könnyen érthető információk szabályrendszeren alapuló előállítását általában olyan emberek végzik, akik értik a bonyolult információkat is. Számukra sem a bonyolult, sem a könnyen érthető információk megértése nem okoz nehézséget.

Honnan tudhatjuk, hogy a könnyen érthetőnek szánt üzenet az értelmi sérült személyek számára is könnyen érthető?

A könnyen érthető üzenetek érthetőségének ellenőrzéséről

A könnyen érthető kommunikáció mint módszer alkalmazásának kikezdrülhetetlen szabálya az, hogy a könnyen érthetőséget ellenőrizni kell.

Ezt a szabályrendszer is előírja: „Amikor könnyen érthető szöveget készítünk, a munkánkba mindig vonjuk be az értelmi sérült embereket. Döntünk közösen velük az alábbi kérdésekről: Mi legyen a téma? Mit mondjunk el a témáról? Hol legyen elérhető az információ? Részt vehetnek az ellenőrzésben is. Így látjuk, hogy mennyire lett könnyen érthető az információnk.” (ÉFOÉSZ és Inclusion Europe, 2009a 9.)

Egy másik kiadványban ezt olvashatjuk: „Az értelmi sérült emberek tudják a legjobban, hogy mi a jó nekik. Ők a szakértők abban, hogy eldöntsék, hogy a szöveg könnyen érthető-e vagy sem. Ezért fontos az érintetteket megkérni a szöveg ellenőrzésére. Ezt »lektorálásnak« hívjuk.

Kérjük meg őket, hogy jelöljék meg a zavaró szavakat vagy kifejezéseket,

Wo Leichte Sprache draufsteht,
soll auch Leichte Sprache drin sein!

Das Prüfen

Alle Texte in Leichter Sprache werden geprüft.

Menschen mit Lern-Schwierigkeiten
sind die Prüfer für Leichte Sprache.

Sie sind die Fachleute.

Nur sie können sagen:
Das kann ich gut verstehen.

A Netzwerk Leichte Sprache honlapja (képzési ajánlatokkal)

amikor olvassák a dokumentumot. Kérdezzük meg, hogy a szöveg megértéséhez szükségük van-e további információra. Kérjük meg őket, hogy jelezzék észrevételeiket írásban vagy szóban. Olvasás közben is leírhatják a szöveggel kapcsolatos kérdéseiket.

Egyénileg és csoportosan is vizsgáljuk meg a könnyen érthető szöveget. Fontos, hogy olyan ember is nézze át a szöveget, aki nem vett részt a megírásban. Hasonlóképpen fontos eltérő képességekkel és tapasztalatokkal rendelkező személyekkel elolvasatni a dokumentumot.

Amikor értelmi sérült személyeket kérünk meg egy szöveg ellenőrzésére, ne tegyünk fel nekik eldöntendő kérdéseket! Ne kérdezzünk olyat, hogy: »Ezt könnyű megérteni?« Inkább olyan kérdéseket tegyünk fel, melyekből kiderül, hogy megértették-e a szöveget: »Mit gondol erről a szövegről?« »Mit értett meg ebből?«, vagy »Mit nem értett meg?« Kérjük meg az érintetteket, hogy ellenőrizték a szöveg hozzáférhetőségét, a tartalmát és az elrendezését. Mindig mutassuk meg a dokumentum újabb változatait. Többször nézzük át a szöveget! (ÉFOÉSZ és Inclusion Europe, 2009b 11–13.)

A könnyen érthető kiadványokat az Inclusion Europe erre a célra kidolgozott logójával jelölhetjük. A logó használata térítésmentes, de elvárt, hogy

legalább egy értelmi sérült személynek el kell olvasnia a szöveget és eldöntenie róla, hogy könnyen érthetően fogalmazták-e. (Horváth, 2019)

Láthatjuk, hogy a 2009-ben megjelent kiadványokban az ellenőrzés még csak ajánlásként jelent meg. Azóta azonban eltelt 10 év, és sok tapasztalat, tudás gyűlt össze nemzetközi szintén. (Horváth, 2017b) Mára a könnyen érthető üzenetek érthetőségének ellenőrzése a módszer kötelező elemévé vált. Az is letisztult, hogy erre a feladatra szervezett képzés keretében kell felkészülniük az értelmi sérült személyeknek.

Könnyen érthetőséget ellenőrző személyek képzése és foglalkoztatása Németországban

A németországi képzések általában államilag még nem elismertek. A képzést befejező személyeket ellenőröknek nevezik (Prüfer und Prüferinnen für Leichte Sprache), a képzés tanúsítvány kiadásával zárul.

A BKB – Bundeskompetenzzentrum Barrierefreiheit e. V. 2011 májusa és 2012 februárja között szervezett pilotképzést, amelyet a szövetségi munkaügyi és szociális minisztérium támogatott. A képzési program kidolgozásában és lebonyolításában több szervezet is részt vett. (Bundeskompetenzzentrum Barrierefreiheit, 2012)

A képzés tartalmi elemei a következők voltak:

- A könnyen érthető nyelvről általában.
- A könnyen érthető nyelv története.
- A könnyen érthető kommunikáció szabályrendszere.
- Az ellenőrzés folyamata és szabályrendszere.
- Az ellenőrzés: munka.
- Milyen körülmények között tudok jól dolgozni? A munkahely és a munkahelyi hangulat. Mit tehetek, ha munka közben problémám adódik? Hogyan tudom magam kipihegni?

– Mi történik, ha befejeztem ezt a képzést? Hol és hogyan tudnak a képzett ellenőrök együtt dolgozni? Kit tudok megkérdezni, ha tanácsra van szükségem? Hol tudom magam továbbképezni?

Módszertani ajánlásként első helyen jelenik meg, hogy a képzést könnyen érthetően kell megszervezni és lebonyolítani. Így könnyen érthetőnek kell lennie például a tanulmányi szerződésnek, a képzésről szóló tájékoztató anyagoknak, az oktatók szóbeli és írásbeli kommunikációjának. Ez a feltétel vonatkozik a tematikában megjelölt témakörökhöz kapcsolódó tananyagra is. (Lebenshilfe Bremen und Büro für Leichte Sprache, 2013)

Ez a pilotképzés egyrészt háromszor 3 napos elméleti felkészülésből és az egymást követő 3 napos képzések között megtartott 4–6 hetes gyakorlatból állt. Ebben a gyakorlati időszakban az ellenőri képzésben részt vevő személyek tényleges ellenőri munkát végeztek. Az ellenőri képzés oktatói között olyan értelmi sérült személyek is voltak, akiknek voltak már tapasztalataik a könnyen érthető kommunikáció területén.

Az augsburgi CAB Caritas „Fach-Zentrum für Leichte Sprache” szervezet 2018. január 1-jétől 4 éves modellprogramot indított szövetségi minisztériumi támogatásból. A cél ezúttal az, hogy államilag elismert szakképzési

programot hozzanak létre. A program keretében 1-1 irodát működtetnek Berlinben és Augsburgban. 12 fő ellenőr képzését tervezik 2020. január 1-jétől kezdődően 12 hónapos próbaképzés keretében. Az 1-1 hetes bentlakásos képzést 2-4 hetes munkahelyi gyakorlat követi majd. A projekt tervezetéről egy 2018-as lipcsei konferencia keretében hallottam először.

Az ENSZ-egyezmény 2007. évi németországi ratifikációját követően az országban megkezdődött az egyezmény végrehajtását segítő, a könnyen érthető kommunikáció elterjesztésére irányuló törvénykezési folyamat (Lang, 2019). A törvényes háttér igen komoly keresletet inspirált a könnyen érthető fordítások iránt. Így szükségessé és természetesen lehetővé vált olyan irodák létesítése, ahol egy vagy több személy teljes vagy részmunkaidőben dolgozik könnyen érthető anyagok előállításán, köztük értelmi sérült személyek is. A mellékelt térképen a német, osztrák, svájci és luxemburgi, 92 irodából álló irodahálózatot látjuk.

Továbbképzési lehetőségek Magyarországon

Magyarországon ilyen formalizált képzés még nincs. Ugyanakkor tudjuk, hogy Bercse László, az ÉFOÉSZ társelnöke, az Önérvényesítők Európai Platformja (European Platform of Self Advocates) elnökségi tagja a Pathways II. nemzetközi program keretében részt vett egy olyan magyarországi próbaképzésben, ahol értelmi sérült személyek ismerkedtek a könnyen érthető kommunikációval és az érthetőség ellenőrzésével. Ez a képzés azonban nem honosodott meg, folytatása nem volt (nyest.hu, 2013).

Ugyanakkor a Móraalmi Komplex Fejlesztő Centrum létrehozásáról szóló 1264/2019. (V. 7.) kormányhatározat alapját képező szakmai programban megterveztük az ellenőrök képzési programjának és a tananyagának a kimunkálását, valamint országsszerte

A Büro für Leichte Sprache irodahálózata (google maps)

100 értelmi sérült fiatal ellenőri képzését. A kormány a határozat 3. pontja alapján az idevonatkozó tartalomfejlesztési és oktatási program kidolgozására a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karát kérte fel. A 2020. január 1-jén induló és mintegy 3 éves fejlesztés aktuális helyzetéről folyamatosan tájékoztatni fogjuk a nyilvánosságot. A szegedi Gyógypedagógus-képző Intézetben kiemelten fontosnak tartjuk, hogy megteremtjük az „ellenőrök” képzésének lehetőségét.

Meggyőződésem, hogy a könnyen érthetőséget ellenőrző tevékenységnek a közeljövőben államilag elismert szakmává kell válnia. A szakképzettséget szerzett értelmi sérült személyek számára új, eddig nem létező munkahelyek hozhatók létre. El kell érni, hogy az értelmi sérült személyek fizetett munkaként, főállásban végezhesék a könnyen érthető termékek nyelvi lektorálását.

Horváth Péter László PhD

Irodalomjegyzék

Bundeskompetenzzentrum Barrierefreiheit (2012): Infos über die Schulungen von Prüferinnen und Prüfer für Leichte Sprache. Forrás: [https://www.isl-ev.de/attach-](https://www.isl-ev.de/attach-ments/article/855/Infos%20zum%20Curriculum_kurz_Druckfassung.pdf)

[ments/article/855/Infos%20zum%20Curriculum_kurz_Druckfassung.pdf](https://www.isl-ev.de/attach-ments/article/855/Infos%20zum%20Curriculum_kurz_Druckfassung.pdf)

ÉFOÉSZ és Inclusion Europe (2009a): Információ mindenkinek! – A könnyen érthető kommunikáció európai alapelvei. Budapest–Brüsszel.

ÉFOÉSZ és Inclusion Europe (2009b): Ne írjon nekünk, nélkülünk! Hogyan vonjunk be értelmi fogyatékosokkal élő embereket könnyen érthető szövegek készítésébe. Budapest–Brüsszel.

Horváth Péter László (2017a): Érthető számodra a világ? Ha nem, tedd érthetőbbé! Carissimi VIII. évf. 5. szám 8–10.

Horváth Péter László (2017b): Adalékok a könnyen érthető kommunikáció nemzetközi történetéhez. Gyógypedagógiai Szemle XLV. évf. 3. szám 159–174.

Horváth Péter László (2019): A könnyen érthető kommunikáció meghatározása. Carissimi. X. évf. 2. szám 8–10.

Lang, Katrin (2019): Die rechtliche Lage zu Barrierefreier Kommunikation in Deutschland. In: Maß, Christiane és Rink, Isabel (szerk.): Handbuch Barrierefreie Kommunikation. Frank & Timme, Berlin. 67–94.

Lebenshilfe Bremen és Büro für Leichte Sprache (2013). Leichte Sprache, Die Bilder. (Buch mit DVD) Lebenshilfe Bremen, Bremen.

Nyest.hu (2013): Ne írjon nekünk nélkülünk! Nyelv és Tudomány, online folyóirat, forrás: <https://www.nyest.hu/hirek/ne-irjon-nekunk-nelkulunk>

Kié a jog, kié a felelősség? 2. rész

A támogató eszközökhöz és technológiákhoz való hozzáférés Németországban és Dániában

Az Egészségügyi Világszervezet becslése szerint világszerte körülbelül egymilliárd olyan ember él, akinek a mindennapjaiban szüksége van legalább egy(féle) életvitelt támogató segédeszközre. Ahogy a társadalmak időseödnek, a szükségletek egyre szaporodnak, 2050-re kétmilliárdot is meghaladó potenciális felhasználói csoport feltehető. Eközben azonban tízből kilenc ember nem jut hozzá a megfelelő eszközökhöz. Ennek oka leggyakrabban a költségekben keresendő. Bár a probléma kétségtelenül jobban sújtja a fejlődő országokat, doktori kutatásom négy fejlett, európai országot vesz górcső alá. Annak mentén vetem őket össze, hogy az adott országban ki, milyen jogosultsági feltételekkel, milyen folyamat árán milyen eszközökhöz fér hozzá állami támogatás valamely formájával. A kutatás egy szakdolgozattal kezdődött a magyarországi tapasztalatokról, azóta további három országban jártam tanulmányúton – Német- és Olaszországban, valamint Dániában. Ezek tapasztalatait két írásomban foglalom össze. Magyar-, illetve Olaszországról az előző számban volt szó, ebben a cikkben Németországba és Dániába hívom az Olvasót.

Hozzáférés Németországban

Itt nincs könnyű dolga annak, aki át akarja látni a szociális vagy egészségügyi szolgáltatásokat. A társadalombiztosítás rendkívül bonyolult rendszerében való eligazodás feltétele annak, hogy igazán megértsük a segédeszközökhöz való hozzáférést, így csak nagy vonalakban és általánosan térek ki a jellegzetességekre. A társadalombiztosításnak Németországban állami és magánpillére is van. Ez tovább bonyolítja

a megértést, és egyúttal azt is jelenti, hogy ha valaki több járulékot tud és akar fizetni, több és magasabb minőségű szolgáltatást vehet igénybe.

A német állam a segédeszközökhöz való hozzáférésért annyit tesz, hogy törvényeket hoz, a szolgáltatást viszont rábízza a biztosítókra. Németországban olyan segédeszközök érhetők el támogatással, amelyek az orvosi rehabilitáció, a gondozás vagy a munkaerőpiaci integráció célját szolgálják; s ezeken a területeken más-más biztosítási ágazat felelős a támogatásért. Ha például munkavégzéshez van szükségünk állítható, kerekesszékekkel kompatibilis asztalra, akkor azt a munkavállalói biztosítónál, ha szemüvegre, azt az egészség-biztosítónál lehet kérvényezni.

Németországban is létezik nemzeti lista – Magyar- és Olaszországhoz hasonlóan –, azzal a különbséggel, hogy ez nem pozitív, hanem csak referencia-lista; a termékek árát ugyanis a biztosítók és a szolgáltatók közötti alku fogja meghatározni. Minden egyes döntés egyéni. Ez a felhasználó szempontjából a gyakorlatban azt jelenti, hogy miután a szakorvos kiállított egy vényt – szintén a korábbi két országhoz hasonló-

an – egy bizonyos segédeszköz kódjával, a felhasználó a segédeszköz-szolgáltatókhoz fordulhat vele, ahol a kisebb értékű segédeszközöket átvehetik, a nagyobb értékűekről viszont a szolgáltató számlát állít ki, amelyet megküld az illetékes biztosítónak. A biztosítótársaság ezután dönt, hogy támogatja-e az eszközökhöz jutást. A felhasználók költsége a legtöbb esetben legalább 5, legfeljebb 10 euró adminisztrációs költség. Németországban is van lehetőség visszautasítani vagy a különbség megfizetésével „jobb” termékre cserélni a felírt eszközt.

A német rendszerrel a legnagyobb probléma annak átláthatatlansága: a tanulmányút egyik legfontosabb tapasztalata az volt, hogy a fogyatékkal élő emberek sok esetben nem tudják, melyik biztosítóhoz forduljanak, és ez rendkívül hosszúvá teszi a segédeszköz iránti kérelem elbírálását. Szintén problémás, hogy kevés segítség áll rendelkezésre a személyre szabottan legmegfelelőbb eszköz kiválasztásában, hiszen ez a szolgáltatóknál történik, akik abban érdekeltek, hogy a drágább termékeket adják el, akkor is, ha azok kevésbé megfelelőek.

Hozzáférés Dániában

Dánia gyakorlata abból a szempontból hasonlít a németországihoz, hogy az önálló életvitelt támogató, mindennapokban használt eszközökétől eltérő elbírálás alá esnek az iskolában, illetve a munkahelyen használtak és a kórházi ellátás során igénybe vehető segédeszközök. Ha a fogyatékos vagy károsodás tartós, az eszközök és a hozzájuk kapcsolódó felszerelés biztosítása az önkormányzatok dolga, ha átmeneti – leggyakrabban kórházi

ápolással összefüggően, műtét utáni rehabilitáció részeként –, a regionális hatóság biztosítja őket. A szabályozás értelmében azokat az eszközöket, amelyeket a fogyatékossgal élő és idős emberek az otthonukban használnak, az önkormányzatok kötelesek biztosítani, minden további esetben a felelősséget az határozza meg, hogy a rászorultak milyen egyéb célra használják őket. Kivételt képeznek azok az eszközök, amelyeknek odaítéléséhez vagy

Odense, raktár (A szerző felvétele)

adaptálásához speciális képzettség szükséges. A hallókészülékek megválasztásához és beállításához például speciális tudásra van szükség, ezért ezeket a kórházak biztosítják. A támogatás mértéke minden esetben 100 százalék. Az eszközökhöz jutás folyamatának nem része a felhasználók anyagi háttérének vizsgálata, hiszen Dániában a szolidaritási elv értelmében a fogyatékossgal okán járnak ezek a szolgáltatások, függetlenül az anyagi rászorultságtól.

Nem számítanak támogató technológiának, de funkciójukat tekintve hasonló elvek alapján támogatottak azok a fogyasztási cikkek, amelyek valamilyen szempontból enyhíteni tudják a fogyatékossgal okozta nehézségeket, hátrányokat. Ebbe a csoportba tartoznak például az elektromos rollerek, kismotorok. Ezek ugyan segítik – ennél a példánál maradva – az egyén mobilitását, de nem tekinthetők támogató technológiának, hiszen közlekedési célra a nem fogyatékos népesség is használja őket. Az ilyen termékeket fél áron vásárolhatják meg a fogyatékossgal élő emberek.

Az önkormányzatok – valamennyi ügyintézés esetében, az eszközigénylést is beleértve – a digitális megoldásokra igyekeznek ösztönözni a felhasználókat. Attól a kivételtől eltekintve, ami-

kor a felhasználók akadályozva vannak a számítógép vagy internet használatában, az igénylés online felületen keresztül folyik. Az igények az önkormányzatok szakképzett dolgozóihoz futnak be, akik ha egyértelmű döntést tudnak hozni, azonnal elbíráltatják őket. Gyakoribb esetekben az igénylőlap várólistára kerül. Ebben az esetben személyes látogatása következik, hogy a szükségleteket pontosan felmérjék. A látogatást foglalkozási terapeuták, ritkább esetben nővérek végzik, akik az egyéb felmerülő szükségleteket vagy az eszközzel járó más szükséges szolgáltatásokat is felmérik.

Tanulmányutam során Odensében, Dánia harmadik legnagyobb városában tartózkodtam. Az önkormányzat itt egy bemutató lakást is fenntart, ahová bárki betérhet, és megnézheti, kipróbálhatja a segédeszközöket, illetve segítséget kaphat lakásának az akadálymentesítéséhez. A bemutató lakás bizonyos helyiségeit néhány havonta tematikusan átalakítják. A kisebb méretű és olcsóbb termékeket, mint például a speciális evőeszközöket vagy kompressziós harisnyákat, azonnal haza lehet vinni, a nagyobbakat ki lehet próbálni, illetve helyben a foglalkozási terapeuták segítségével igényelni is lehet. Dá-

niában a nagyobb önkormányzatok raktárakat üzemeltetnek, ahol a termékeket tárolják, javítják, tisztítják, s a már javíthatatlanokat szelektíven gyűjtik. Innen az igényelt eszközt kiszállítják a felhasználók otthonába, s ha már nincs rá szükség, vagy cserélni kell, visszaszállítják a raktárba. A legnagyobb részük ugyan nem kerül a felhasználók tulajdonába, de addig használhatják őket, amíg szükséges, és ingyenesen biztosítják a javítást és karbantartást. Akkor sem maradunk ellátatlanul, ha olyan termékre lenne szükségünk, amely nincs az ön-

kormányzat tulajdonában, és nem is helyettesíthető másikkal: ebben az esetben megvásárolják nekünk az eszközt.

Utóirat: a Támogató Technológiák Európai Információs Rendszere (EASTIN)

A kutatás során meglátogatott nemzetközi szervezeteket az EASTIN (European Assistive Technology Information Network, azaz Támogató Technológiák Európai Információs Rendszere) alapító tagszervezetei közül választottam ki. Az EASTIN ernyőszervezet, amely olyan európai országokban működő állami vagy civil szervezeteket tömörít, amelyek valamilyen formában támogató technológiákkal foglalkoznak. Az Olvasó figyelmébe ajánlom a magyar nyelven is olvasható honlapot, amely 7 ország adatai alapján részletes adatbázist tartalmaz, átfogó információkkal különféle, Európában elérhető segédeszközökről. Az adatbázis az alábbi címen érhető el: www.eastin.eu/hu-hu/searches/Products/Index

Menich Nóra

szociálpolitikus, harmadéves doktorandusz, ELTE, Társadalomtudományi Kar

„A gyermekgyógyászat csodálatos”

Dr. Dolán Rózsa gyermek- és serdülőgyógyász, infektológus Szencen végezte az alap- és a hároméves általános középiskolát, 1970-ben érettségizett, majd a pozsonyi orvosi egyetem gyermekgyógyász szakán szerzett diplomát. Szülőfalujában, Magyarbélén és Diószegen rendel. „42 éve dolgozom, nem is tudom elképzelni, hogy mást csinálnék – fogadott diószegi rendelőjében, miután öt óra körül az utolsó kis páciens is elment. – Elhúzódtott a rendelés, mert ma tanácsadás volt, és oltottam a három hónapos kicsiket, ezért volt sírás.” Azt is elmondta, hogy bár az orvosi mellett a színészi pálya is vonzotta, abban az időben falun az utóbbi szóba sem jöhetett. De jól választott.

Az év praxisa a Kárpát-medencében című pályázat díjátadásán 2017-ben Budapesten. Jobbról: dr. Dolán Rózsa és két nővérkéje, Gujber Etelka és Slezák Ágnes (Dr. Dolán Rózsa archívuma)

– Nagy szerencsém volt, mert az egyetem elvégzése után Andrej Getlík docensnél, a neves gyermekgyógyásznál kezdtem a pozsonyi gyermekklinikán. Ő volt az Orvostovábbképző Intézet vezetője, és kitűnő szakemberekkel dolgozhattam együtt. Az első szakvizsgát gyermekgyógyászatból tettem, három év múlva az újabbat – miután a kramárei kórházban új épületbe költözött az fertőzőosztály, és az ottani gyermekklinikára kerültem – infektológiából. Elvégeztem a WHO három hónapos kurzusát a trópusi betegségekről, hogy kimehessek külföldre. Líbiában dolgoztam öt évig, 1989-ben a fordulatkor érkeztem haza, és további tíz évet az infekciós klinikán töltöttem, majd újabb másfél évre visszamentem Líbiába. Ott is gyermekgyógyászként a fertőző betegségekkal foglalkoztam, mert akkoriban Észak-Afrikában még keveset oltottak.

– Milyen volt a kint töltött időszak?

– Orvosi szempontból kitűnő terep a tapasztalatszerzésre. Tetanusztól kezdve a kanyaróig mindennel találkoztam. Az újszülöttkori tetanusz a

rossz higiéniai viszonyok miatt nagy probléma a fejlődő országokban. Az asszonyok otthon szülnek, és a csecsemő akkor fertőződik meg, ha a köldökzsinórt nem steril ollóval, késsel vágják el. Nálunk már nincs ilyen. Mi ott az anyukákat szülés előtt beoltottuk tetanusz ellen, hogy a gyermek akkor se kapja meg, ha otthon születik. Olyan betegségeket láttam, amilyenek az oltásoknak köszönhetően nálunk már régen nincsenek; de a kanyaró visszajött, s most már találkozunk vele a fiatal kollégák. A gyermekgyógyászat csodálatos szak. 42 éves praxisom alatt Csehszlovákiában/Szlovákiában olyan utat jártunk be, hogy nemcsak kezeljük a betegséget, hanem meg is előzzük. Ez a szakterület legnagyobb részt megelőzésből áll. Követjük a kicsik fejlődését, mint ma délután is a tanácsadóban. Jöttek az anyukák a kisgyerekekkel, megkérdeztük, hogy mit eszik, hogyan fejlődik, az immunizációs program szerint beoltottuk őket, hogy számos betegséget megelőzzünk.

A kötelező oltásokat az állam téríti. Azok, amelyeket ma adtam be a három hónaposoknak mindkét lábukba, körülbelül 100 euróba kerülnek, de mivel a szülő nem fizet értük, azt gondolják, hogy nem is annyira fontosak. Amikor elkezdünk oltani, örültünk, hogy elértük az államnál, hogy a megelőzésen nagyobb legyen a hangsúly, mint a betegség gyógyításán. A fordulat után azonban jött az ellenkampány, hogy nem kell oltani, mert ADHD-t meg autizmust okoz. Ezek a vélekedések nincsenek tudományosan alátámasztva. Az elmúlt pár száz évben az orvostudomány legnagyobb vívmánya az oltás, a megelőzés, immunizáció volt. Minimálisra csökkentettük vele a gyermekhalálozást. Hacsak nem valamilyen rendellenességgel születik a baba, nem következik be. Ma már az oltásnak, megelőzésnek köszönhetően az egyszerű hőemelkedésen, légcsőgyulladásra kívül alig találkozunk gyermekeknél fertőző betegséggel. És nemcsak az oltást tartjuk fontosnak,

hanem már egy hónapos kortól a pszichomotoros fejlődést is figyeljük, hogy az esetleges rendellenességeket minél hamarabb kiszűrjük.

– Ez igazán fontos, hiszen számos olyan anyuka, akinek sérült gyermeke van, panaszkodott, hogy »az orvos nem mondta, hogy baj van«.

– Másfél hónappal ezelőtt a WHO európai konferenciát tartott Pozsonyban, ott is elhangzott – és Szlovákiában odafigyelnek rá –, hogy az első életévben az orvosnak, közösen az anyukával, tíz alkalommal kell felmérnie a pszichomotoros fejlődés szintjét. Elkészült hozzá az elvárásrendszer (standardok), a tesztek letölthetők az internetről. Megkérdezem, hogy emeli-e a fejét, követi-e a hangot, nevetgél-e, játszik-e a kezével, stb. Sajnos, nincs rá elég idő a rendelőben, sok a gyerek, de az anyuka megkapja a tesztet, otthon kitölti, és közösen áttekintjük. Idén már így csináljuk. Eddig is figyeltük a pszichomotoros fejlődést, januártól az egészségbiztosítók is megkövetelik. Utána 30 hónapos korában, tehát hároméves kora előtt még egyszer vizsgáljuk, minden rendben van-e, hogy szükség esetén minél hamarabb küldhessük neurológushoz, pszichológushoz, logopédushoz. A teszten elért pontszámok alapján az anyuka is, a gyermekgyógyász is könnyebben tájékozódhat, hogy milyen irányban kell továbblépni.

– Megtörténhet, hogy az orvos nem végzi el a tesztet? Ilyenkor az anyuka kérheti?

– Mindenkinek kötelező. Az első életévben nagyon sok mindenre odafigyelünk: a gyermek pszichomotoros fejlődésére, egészségi állapotára, immunizációt végzünk, azaz háromszor oltunk, s ezt a második és a harmadik évben is folytatjuk. Az anyukának a gyermekorvosával olyan jóban kellene lennie, hogy elmondja neki, mit gondol, mi miatt aggódik. Hiszen ő van a legtöbbet a kicsivel. A legjobb, ha felírja a kérdéseit. Mindent megkérdez-

het, azt is, amiről esetleg azt gondolja, hogy csacsiság. Én nem vagyok állandóan a gyerekekkel, szükség van a jó kapcsolatra. Munkák egyre több adminisztrációval jár, de ennek előnyei is vannak. A pályám kezdetén írógépben írtunk, és telefonáltunk. Most az e-health-nek (elektronikus egészségügyi szolgáltatási tér – a szerk. megj.) köszönhetően elektronikusan elérhető egészségügyi szolgáltatást tudok nyújtani. Például ha felírom a gyógyszert, az ország területén bárhol kiváltható. Tehát sok minden változott, csak az nem, hogyan kell együttműködni az anyukákkal, hogyan kell figyelemmel

Az anyukának a gyermekorvosával olyan jóban kellene lennie, hogy elmondja neki, mit gondol, mi miatt aggódik. Hiszen ő van a legtöbbet a kicsivel. A legjobb, ha felírja a kérdéseit. Mindent megkérdezhet, azt is, amiről esetleg azt gondolja, hogy csacsiság.

kísérni a gyermek fejlődését. Annyiban igen, hogy ha oltom a gyereket, az anyja telefonon zenét játszik neki, hogy elvonja a figyelmét. Vagy cumit tesz a szájába. Ezeket nem szeretem, nem is jók.

– A sírást meg lehet szokni?

– Csak a »rossz« sírást hallom. Következtetni tudok belőle a kicsi a bajára, pl. ha nyögdecsel, elakad a lélegzete, tudom, mit kell tennem. A kórházi ügyeletek során már a köhögéséből tudom, hogy mi lehet a baja. Ennyi év alatt sok tapasztalat gyűlik össze.

– Pályafutása során változott a betegségek előfordulása?

– Nagyon sokat. Kezdetben sok volt a cisztás fibrózis, különböző veleszületett endokrinológiai öröklődő betegségek, adrenogenitális szindróma. Ezeket csak később diagnosztizálták, mert nem voltak újszülöttkori szűrővizsgálatok. A születés után egy csepp vérből 10-12 betegséget vizsgálnak. Besztercebányán végzik, rendellenesség esetén azonnal értesítenek, s elkezdődhet a gyógykezelés. Ma már nagyon jól tudjuk szűrni a betegségeket. Például fenilketonuria esetén bizonyos fehérjét

nem tud a szervezet lebontani, s ennek következtében teljesen elmarad a pszichomotoros fejlődés. A praxisom elején kezdtek felfedezni, de már később, két-három éves korban, s már nem lehetett rajta segíteni. Most azonnal diétát írunk elő, speciális tejet kap, és teljesen normálisan tud fejlődni, felnőttkorban pedig áttérhet a rendes táplálkozásra. A cukorbetegségnél az inzulin csak egy válfaját ismerték akkoriban. A vesebeteg gyermekek számára nem volt dialízisközpont, és merőben más technikája volt a dialízisnek. Sok volt a fertőző betegség. Én még láttam Szlovákiában diftériát (torokgyík), ez

most már nincs. 1970-ben vezették be a kanyaró elleni oltást. Tüdő- és agyhártyagyulladásokkal, pneumococcusos megbetegedésekkel találkoztunk. Az infektológián naponta végeztünk agyvízcspolást, annyi volt az agyhártyagyulladás. A bárányhimlő vírusos megbetegedés, és még nem voltak vírusgátló szerek. A leukémiás gyermeknek a citosztatikum legyöngítette az ellenálló képességét, és ha megkapta a bárányhimlőt, az végzetes volt számára. A gyermekosztályokon akkoriban sokkal nagyobb volt a halálozás. Az oltásoknak köszönhetően lényegesen jobb lett az immunitás.

– Milyen új betegségek jöttek?

– Allergia, mert megváltozott a környezet: sok a vegyszer, az allergén anyag. Az is közrejátszhat, hogy steril környezetre törekszünk. A gyermek nem tudja rendes úton előállítani az ellenanyagokat, ezért gyors, allergiás reakció jön létre, hibás reakció valamilyen belső vagy külső ingerre. A múlt héten egy 21 éves fiatalnál az 1-es típusú cukorbetegséget fedeztük fel, de sajnos, kisebbeknél is van. Ekcémák, bőrbetegségek, helyenként még rüh,

tetű, poloskacsípés is előfordul; ennek szociális háttere van. A jómódban élőknel serdülőkorban az elhízás jelentkezik, de előfordul már 3-4-5 évesen is. Tüleszik magukat. Jön a lány, és 120 kiló. Mondom, hogy jó volna valamit csinálni; akkor keres valami gyógyszert. A mozgást hiába javaslom, mert van bejárónő, kertész.... Korábban ilyesmivel nem találkoztunk. Következménye a lúdtalp, serdülőkori magas vérnyomás.

– **Mit tud tenni, ha jön az anyuka a négyéves kövér gyerekével?**

– Megsértődik, ha megmondom, hogy kövér. Az állítja, hogy a családjukban mindenki ilyen. Vért veszek, mert betegség is lehet mögötte: nincs-e cukorbetegsége, milyen magas a zsírszintje, milyen a pajzsmirigyműködése. Ha ezek normális értékek, lezárom az ügyet, hogy ételtől hízott meg, és próbálom rábeszélni, hogy vigyék specialistához, endokrinológushoz. Talán vele jobban együttműködnek, de mozgásra az sem tudja őket rávenni.

Egy további fontos dolog: A régi rendszerben gyermekgyógyász és iskolai fogorvos is volt. Átlagon felüli szolgáltatás, de nagyon jó volt. Most a gyerekek 40-50%-ának rossz a foga. Nem mossák, nem törődnek vele, nem mennek fogorvoshoz. De nem is jutnak el hozzá. Sok a páciensük, és nem

nagyon vesznek be gyerekeket. És fizetni kell érte. Nem lehet mindent ingyen. A fogakra pedig nem költenek. Felmerül a kérdés: ki törődjön a fogunkkal? Az állam vagy saját magunk? Természetesen mi magunk, nem ruházhatjuk az államra. Némely anyuka cigarettázik, az apuka iszik, nem képesek megvenni a fogkefét és a fogkrémet, s nem tanítják meg a gyereknek, hogy fogat kell mosni. Nem viszik el évente szűrésre, pedig az ingyenes. 15-16 éves korig még bizonyos beavatkozások ingyenesek. Az autistáknak, gyermekbénulásban szenvedőknek is rossz állapotban vannak a fogaik, mert ők nem tudják megmosni. Az ő fogaik csak altatásban kezelhetők, de a szülőkkel lehet beszélni, ők hallgatnak rám. A rossz fogak káros hatással lehetnek az emésztőrendszerre, fertőzéseket okozhatnak. Ráébreszteni az embereket arra, hogy az egészségükért saját maguk felelősek, nagyon nehéz.

Van még egy riasztó jelenség. Serdülőkorban megjelent a drogfogyasztás. Egyetemi éveim alatt egyetlen drogost láttam, aki hazajött az emigrációból, és a pszichiátriai osztályon mutogatták. Most a 14 évesek marihuánát szívznak. Erre bizonyos másodlagos jelekből jövünk rá, a szociális helyzetétől függ. Kihagyja az iskolát, ingerlékeny, nem akar enni, lefogy. Vért, vizeletet

veszek, s az utóbbiból kimutatható. A 18-20 évesek extasyt fogyasztanak, a jómóduáknál a kokain is megjelenik. Van egy páciensem: egyetlen gyerek a családban, nagyon jómóduak, mindenkinek megvan, ő kokainista.

* * *

– **Milyennek látja Szlovákiában a gyermekgyógyászat helyzetét?**

– Szlovákia nagyon jó helyzetben van, az Európai Unióban ugyanis csak hús államnak van olyan privilégiuma, hogy vannak gyermekorvosai. Angliában pl. csak a gyerekek 30%-ának van gyermekgyógyásza, a többi az általános orvoshoz tartozik. Hollandiában sincs körzeti gyermekorvos. Nálunk a gyermekek mindnyájan gyermekgyógyászhoz tartoznak. Cseh- és Magyarországon is. Lengyelországban már nem. Sok országban nem természetes az, hogy létezik elsődleges gyermekorvosi ellátás. Vannak szakosodott nővérek az általános körzeti orvos mellett, ők látják el a gyerekeket, pl. oltják őket. Nálunk kiválóan kidolgozott rendszer működik, ez pozitív örökség a múltból. Van szűrés, immunizáció. Nagyon jó szinten van nálunk ez a szakterület.

– **De meddig? Hiszen egyre többet hallani az orvoshiányról.**

– Igen, az elsődleges gyermekorvosi ellátásban 64 év az orvosok átlagélethossza. De azért jönnek fiatalok is. Nemcsak pénzkérdés, hiszen ezt a munkát nem lehet pénzért csinálni. Mint ahogy tanító sem lehet valaki negyven évig csak azért, mert fizetést kap érte. Vagy élvezi, vagy nem. Ez motivációnak jó, s az orvos is marad a saját szakmájában. Most az egyetemen nincs gyermekgyógyász szak. Ha valaki elvégzi az általános orvosit, utána négy évig rezidensként kell dolgoznia, tehát 10 év múltán lehet gyermekgyógyász. Meg kell vennie a praxist és mindent, ami a rendelőben van: az injekciós tűtől a toalettpapírig; a bérleti díjat, ha nem saját épületben rendel, a nővérke fizetését, a járuléko-

kat, mind saját maga állja. A biztosítótól kapja a fizetést, el kell végeznie a pontozást, meg kell vennie a programot, részt kell vennie az összes továbbképzésen, aztán elgondolkodhat azon, hogy mit kezd a szabadidejével, de akkor már este van.

– Mit jelent önnek, hogy a saját szülőfalujában lehet orvos?

– Végtelenül örültem, hogy felvettek az orvosi egyetemre, a szüleim, nagyszüleim is nagyon boldogok voltak. Pozsonyban dolgozhattam a klinikán, majd kimehettem Észak-Afrikába. A második utam után, mikor 2001-ben hazajöttem, s már az ötvenhez közeledtem, el kellett döntenem, hogyan tovább. Magyarbélien nem volt gyermekorvos, ezért kézenfekvő volt, hogy itt nyissak rendelőt. Diószegen sem volt, és kilenc évvel ezelőtt jelentkeztem egy felhívásra. Kezdetben nehéz volt, mindkét helyen nekem kellett kialakítanom a körzetet. Ugyanakkor vonzott az új kihívás: valamit létrehozni. Most már több mint 900 gyerekem van Magyarbélien, és 700 Diószegen.

– Nem túlságosan megterhelő a munkája? Naponta rendel mindkét helyen, hétvégeken, ünnepnapokon és gyakran hétköznapi este is ügyel.

– Nem érzem megterhelőnek, mindig is ezt csináltam. Bár péntek délután – ötig rendelek – néha kiborulok, ha jönnek az óvodából, és »a biztonság kedvéért« még megállnak nálam. De meg lehet szokni, ha nem úgy veszem, hogy ez munka. És hogy mit jelent a szülőfalumban orvosnak lenni? Tizenharmadik éve vagyok önkormányzati képviselő, a szociális és egészségügyi bizottságot vezetem. Éppen ma voltunk egy kilencvenéves néninél, és ő azzal fogadott, hogy »Rózsika, te vagy az?« Nagyon jó, hogy itthon vagyok, hiszen mindenki ismer, és nem orvoshoz mennek, hanem »a Rózsikához«.

– Hogyan tud kikapcsolódni?

– Utazok, sokat járok a szabadba, színházba, olvasok. Most éppen háromnapos csehországi zárandokútra készülök; már sokféle voltam. Öt évig anyukámmal törődtem, januárban halt meg. 91 éves volt, öt évig feküdt. Gyakran nem tudtam, hogy hol vagyok, amikor felébredtem. Ügyelek Galántán, otthon vagyok, vagy nála? De nagyon hiányzik. Sok előadást tartottam, itt jön elő a színészet. Megbeszélgetek a betegekkel. Bármit csinál az ember, ha jól érzi magát benne, akármennyit dolgozhat, nem érzi megterhelőnek. Nem egyhangú ez a

munka, nagyon változatos. Magyarbélien vasárnap vagy akár éjjel is felhívhatnak vagy becsöngetnek, ez természetes. Nem élnek vissza vele, de ha valaki beteg, akkor hívnak, és én megyek. Próbálok magam beleélni a helyzetükbe: természetes, hogy ha a harmadik utcában lakik az orvos, megyek hozzá. Megszoktam.

Nem érzem, hogy a 42 év sok volna, csak néha elgondolkodom rajta, hogy még mennyit tudok aktívan dolgozni. Felelősségteljes munka. Sohasem vagyok elbizakodott, a diagnózisnál mindig előjön, hogy hátha valamit elfelejtettem, vagy nem csináltam jól. Ezt csak úgy lehet végezni hosszú ideig és jól, ha megvan hozzá az alázat. Még a gyermekklinikán, Getlik docensnél megtanultam, hogy sohasem lehetek biztos magamban. Az orvostudományban minden lehetséges. Teljesen egyértelműnek tűnik valami, és egészen más történik. Máskor meg belép a beteg, és megvan a diagnózis. Erre nincs magyarázat: csak úgy jön magától, talán a tapasztalat, ráérezés. A művészi ihlethez hasonlíthatom. Hálát adok a sorsnak, hogy azt csinálom, amiről álmodtam.

Tóth Erika

Sokszor álmodja, hogy egészséges

Egyik kedves klienséről, az „aranyos” Alexről dr. Paluk Anna klinikai logopédus beszélt nekem nagy lelkesedéssel. Kéthetente viszi hozzá az édesanyja terápiaira. Ő az a páciens, aki a szakembernek is sikerélményt szerez, hiszen a közös munkának kézzelfogható eredményei vannak. Az egyik fejlesztő foglalkozáson magam is tanúja lehettem a kettőjük közötti hihetetlen összhangnak, Alex nagy akaratának és a logopédus empátiájának.

A nagymácsédi fiatalembert öt éve, 21 éves korában autóbaleset érte; sú-

lyos agysérülése következtében neurológiai beszédzavarban szenved, emellett hemiparézise, jobb oldali részleges bénulása van. Nyelvi problémáinak leküzdésében segíti őt Anna, aki tudja, hogy ilyen eset után, amikor egy pillanat alatt az egész addigi élet zárójelbe kerül, sokan megkeserednek, magukba fordulnak. Alex viszont mindenre nyitott, küzd, élni akar. Sokszor álmodja azt, hogy egészséges. Nagy szerencséjére csodálatos család és barátok állnak mellette. Az édesanyával, Szolga Erikával beszélget-

tünk. Alex is bekapcsolódott, helyeselt vagy pontosított, a folyamatos, összefüggő beszéd még nem megy neki.

– Mi történt?

– Alex vezetett, a barátnőjével ült az autóban. Máig nem tudjuk, mi történt. Ő nem tudta elmondani, nem emlékszik rá, a barátnője pedig nem akarta. Arra gyanakszunk, hogy veszekedhettek. Este fél tízkor ment el otthonról, éjjel fél háromkor jöttek a rendőrök, hogy balesetet szenvedett. A barátnője könnyebben sérült meg.

– **Megmaradt a barátság?**

– Nem, a lány anyukája nem engedte, hogy találkozzunk vele. Azóta férjhez ment, gyereke van. Alex kezdetben sokat emlegette.

– **Milyen volt az első időszak?**

– Úgy sérült meg az agya, hogy több helyen elhaltak az agysejtjei. A beszédközpont sérülése miatt nem tud írni-olvasni, a beszédértéssel is gond van. Tapasztalunk fejlődést, de a bonyolultabb dolgokat nem érti meg. Eltört a C6-os csigolyája, de nem operálták, mert az eset után két hétig kómában volt, utána még hat hétig altatásban, lélegeztetőgépen tartották, s ezalatt összeforrt. Először Nagyszombatba vitték, de az ütéstől keletkezett ödéma miatt megnőtt a koponyaűri nyomás, ezért áthozattam Pozsonyba a kramárei kórház idegsebészetre. Ott fölnyitották a koponyáját, tenyérnyi nagyságú csontot vettek ki belőle; csak egy év múlva zárták le, miután a duzzanat lelapadt. Három hónapig mozdulatlanul feküdt a hátán, nyakmervével. Pozsonyból a galántai kórház intenzív osztályára vitték. Három napig tartott, amíg az altatásból fokozatosan felébresztették. Csak nézett, a kezét-lábát nem tudta felemelni. Kezdetben infúziót kapott. Nem akart enni, az orvosok szondát akartak helyezni a gyomrába, de nem egyeztem bele. Egészségügyi nővér vagyok, s úgy oldottuk meg a férjemmel, hogy reggeltől kettőig dolgoztam, aztán mentem hozzá, ott voltam ötig, akkor felváltott a férjem, ő nyolc-kilencig volt vele. Kezdetben kiskanállal etettük, később a vizet szívószállal itta; ilyen apró lépésekkel haladtunk. Szenvedtünk vele, de nem volt szükség szondára. Mikor jobban lett, áttették a traumatológiára, később a rehabilitációs osztályra, de továbbra sem tudott beszélni, mozogni. Naponta hordtuk mentővel a mozdulatlan, fekvő beteget Érsekújvárba hiperbár oxigénterápiára, kilencven-szer voltunk vele, azután is, hogy hazadták a kórházból.

Alex és a nagy hal (Családi archívum)

– **Ezt orvos írta elő?**

– Nem, én akartam, mert az agynak a baleset után oxigénre volt szüksége. Természetesen konzultáltam orvosokkal, és mondták, hogy azonnal el kell kezdeni. Attól fogva, hogy lezárták a koponyáját, már nem ajánlották, mert az oxigénterápia nyomással jár.

Miután hazajött, elkezdtem passzívan tornáztatni a lábait-kezeit, naponta egy órát. Mindent az alapoktól kellett megtanulni. Fél év alatt eljutottunk oda, hogy fel tudott ülni. Aztán sikerült felállítanom egy percre, tartottam őt; ezt naponta többször megcsináltam. Majd tettünk három-négy lépést. Kerekesszékekben tologattuk bent a házban; fölállt, magamra húztam, és beletettem a székbe. Negyvenkilősen hoztam haza a kórházból, de ahogy etettük, kezdett hízni. Idővel a bal kezével megtanult egyedül enni. A jobbot nem nagyon használja, mert azt a felét érte a károsodás, és a mozgáscentrum is megsérült. A jobb lábát térdtől lefelé nem érzi, a kezén pedig az ujjait nem tudja használni. Amikor már két-három lépést önállóan meg tudott tenni, félretettük a kerekesszéket, és elővettük a botot. Később azt is elvettem tőle, hogy erősödjön a lába. Ez kb. egyéves folyamat volt. A férjem

segített, amikor otthon volt, de ő munkába járt, csak este jött haza. Én végleg otthon maradtam, és csak vele foglalkoztam.

Mikor már nem volt elegendő a tudásom a tornáztatásához, hetente háromszor rehabilitációs nővérkéhez kezdtünk járni.

A fürdés először nagyon-nagyon komplikált volt. A zuhanyzóban állva nem volt jó, mert félt, hogy elcsúszik. A kádba vettem neki széket, ráül a kád szélére, beteszi a lábait, átül a székre, és úgy zuhanyozik. A lelegején, amikor még nem tudott felkelni, az ágyon mosdattam. Kezdetben még inkontinens volt. Megtanítottam őt arra, hogyan kell kinyomni a vizeletet. Minden két órában el kellett végezni, éjjel is fölébresztettem, így visszajött a vizeleti reflex. Sokat segített, hogy ápolónő vagyok, mert tudtam, hogy mit hogyan kell csinálni.

Voltunk vele Kovácsfalván is, de szerintem nem az állapotának megfelelően foglalkoztak vele, mert akkor még mindene fájt. Viszont bevált a soproni neurorehabilitációs központ. Negyedévente hordjuk őt oda. Drága, de tudnak velük bánni, szívesen megy. Nagyon jó ott a rehabilitáció és az agystimuláció is, bár nem vagyok benne biztos, hogy a fejlődés az ottani agystimulációtól van, hiszen nagyon sokat foglalkozok vele otthon. Amíg volt rá lehetőségünk, mentünk, mert nem vitt rá a lelkiismeret, hogy ne vigyem. De a férjem egyedül keres, és kimerült a kassza. Kérvényt nyújtottam be a Nagyszombat megyei önkormányzat-hoz támogatásért. És az APPA társuláshoz is bejelentkeztem, ott a 2%-os adófelajánlást kezdtem el gyűjteni. Várjuk, hogy mi lesz.

– **Hogyan találtak rá Paluk Annára?**

– Nehezen. 2015-től járunk hozzá.

A galántai logopédus nem vállalta, Dunaszerdahelyen érdeklődtem, ott tanácsolták, hogy keressük meg a pozsonyi fővárosi kórházban, ahol az agysérüléssel betegeket fejleszt. Kezdet-

ben minden héten jöttünk, most már kéthetente, közben otthon tudom őt tanítani. El sem lehet mondani, mennyire szeret idejárni. Megtanítottam vele az ábécét, az összes betűt, de nem képes összekapcsolni őket, mert az agyának éppen az a része sérült. Ha kibetűzőm neki, beírja a számítógépbe, de nem tudja, hogy mit írt be. Először beszélni sem tudott, csak annyit tudott mondani, hogy »nézd meg«. Így jelezte, hogy valamit szeretne. De hogy mit, azt nem tudtuk, sokszor nem is találtuk el. A logopédusnál képfelismeréssel kezdtük. Az alapoktól, mint a kicsinyekkel. Ez kesztyű, ez ásó, ez lapát, ez szék, ez asztal... Úgy próbálkozunk az olvasással, hogy a történeket képekhez kötjük. Sorrendbe kell őket raknia, és elmondani, hogy mi történik rajtuk. Egyes dolgok megmaradtak neki, azokat tudja, amik meg nem, azokat még összekeveri. Mintha a húsz év kiesett volna neki. A logopédusnő tanácsára öt képet teszek elé, és egy hétig csak azt tanítom vele. Van, amit megjegyez, van, amit nem. A különböző csoportokból való képeket: ruha, zöltség stb. hamarabb megtanulja, az egy csoportból valókat, pl. ötféle gyümölcsöt vagy ötféle ruhát, még most is összekeveri. Megtanultuk az ellentétes szavakat, az már jól megy. Most a betűket tanuljuk összekapcsolni. A nevével kezdtük: a plusz l, az al. Itt tartunk.

– **A türelmet honnan vette hozzá?**

– Nem is tudom. Az első három hónapot a férjemmel és a család többi tagjával nem tudom, hogyan vésztük át. Már utána gondolkodtunk, honnan volt annyi erőnk, hogy munkába jártunk, aztán a kórházba, a kórházból haza. Otthon volt a kislány, Rebeka, aki most tizennégy éves. És reggel megint kezdtük előlről. Ez három hónapig így ment.

– **Most már egyedül is elvan?**

– Egyedül nem merem hagyni, mert nem mindig tudja felmérni a cselekedetei következményeit.

A logopédusnál:

Paluk Anna jelentős változást hozott Alex életébe. A szakember újabb és újabb módszerekkel próbálja működésre serkenteni az agy sérült részeit. Útmutatása sokat segít az édesanyának is, aki a baleset óta küzd fia felépüléséért. Minden tanácsot megfogad, és otthon gyakorolnak. A fiatalember nagyon várja a találkozásokat, és szinte emberfeletti akarattal, lépésről lépésre araszolnak előre. „A beszédértése nagyon károsodott, csak az egyszerű dolgokat értette meg: enni, inni stb. A hosszabb mondatokat végképp nem értette, de lehetett fejleszteni. Nehezen indult, de szépen halad. A beszéd hiányát kezdetben a mobiljába felvett képekkel kompenzálta. Előrehaladást hozott számára a Verbalio. Bár még grammatikailag nem ép a beszéde, és gondot okoz a mondat szerkesztés, már sok olyan szót mond, amelynek információértéke van. Elsősorban azok értik meg a beszédét, akik ismerik a hátteret, előzményt” – mondja a logopédusnő.

Nagy élmény volt számomra a foglalkozáson való részvétel. Anna türelmesen, de kellő határozottsággal vezette rá Alexet azokra a szavakra, amelyek a gondolataiban megvoltak, csak éppen kifejezni nem tudta őket. Előkerültek a mobilból a fényképek, használták a Verbalio-t, amely felolvasta az SMS-t és azt, mi látható a képeken. Alex nevetve mondta, hogy szereti a hasát. Szalonnás tojást próbált sütni, de nem sikerült úgy, mint anyunak. Finom volt a fokhagymás lángos, amelyet Sopronban evett. Apunak segített gerendát festeni, Petivel halászni voltak, és a fiúk a hegyekbe is elviszik kirándulni. Van egy nagy álma: egy tricikli, hogy ne kelljen gyalog mennie a barátaihoz, akik messze laknak, s közben a lábizmait is erősítse. Anna javasolta, és nagyon megtetszett neki az ötlet. Anyukájának már kevésbé, hallani sem akar róla. Félti, mert Alexnek nincs veszélyérzete. A következő feladat valamilyen kompromisszumos megoldást találni rá.

Logopédiai fejlesztésen Paluk Annával. A háttérben az édesanya, Szolga Erika

– **Hogyan lehetett feldolgozni ezt a helyzetet?**

– Tülni lehet, de feldolgozni soha nem fogjuk tudni, hogy egy egészséges gyerekből mi lett. Teljesen önálló volt. A férjem az építőiparban dolgozik, ács. Alexnek is volt már külön csoportja. Két autóval jártak munkába, és egyik napról a másikra minden megváltozott. Egy évig dolgoztak együtt. A férjemnek nagyon nehéz volt, mivel nélkülöznie kellett egy olyan embert, akire számíthatott. A másik dolog pedig, hogy milyen lett.

– **Milyen volt gyerekkorában?**

– Csintalan, beszédes, mosolygós. Persze voltak problémák is, tanulni nem nagyon szeretett.

– **És a barátok?**

– Ők nem hagyták el. Mikor a kórházban már látogatható volt, hetente bejártak hozzá, és haza is mindig eljönnek. Ha összejönnek valakinél, őt is hívják. Elviszem hozzájuk, számítógépes játékokat játszanak. A távirányítót mindkét kezével fogja, és a balt használja. Vagy nézi, ahogy játszanak. Szeret társaságban lenni, a barátai között. Azelőtt is járt velük halászni, hétvégeken három napra is elmentek, sátoroztak. Most is viszik magukkal. Elviszik a McDonald'sba is. Olyan fiúval elengedem, akiben megbízunk. A logopédusnő ajánlotta neki a Verbalio szoftvert, nagyon bevált. SMS-t ír nekik, ő beteszi ebbe a programba, és az felolvassa neki. Így kommunikál a barátaival. A Verbalio fejlesztője, Zsombori Balázs eljött ide, és »testre szabta« a programot. Alex ugyanis képekkel kommunikál. Mikor már olyan volt az állapota, hogy el mertük engedni a haverokkal, szeretne volna elmesélni az élményeit. A fejében megvolt, csak nem tudta kimondani. Mi meg csak találgattunk. Ezért javasoltuk neki, hogy mindent fényképezzen le, amit lát. Azáltal is tanul, hogy sokszor megnézi a képeket, és mi is elmondjuk neki, mi van rajtuk. Rengeteget használja a telefonját. Se-

gítségével újabb és újabb szavakat tanult. Éhes volt, és készítek neki... De nem tudta megmondani, hogy mit. Vettük a telefont, minden ételt lefényképeztünk, és amikor enni akart, megmutatta, hogy mit. A Verbalio segítségével csoportokat alakítottunk ki: ételek, ruhák, szerszámok... Rákoppint, és a szoftver felolvassa neki. Vannak cselekmények is, ki mit csinál: főz, fésülködik, hajmos, alszik. Ezeket tanuljuk. Anyuka vasal. Először csak vasal, aztán hozzátettük, hogy hol: a szobában. Nagyon-nagyon jó, mert így könnyebben tud kommunikálni.

– **Bízik benne, hogy még javulhat az állapota?**

– Most stagnál. De az orvostudomány fejlődik, valamilyen stimulációt csak kitalálnak. Teljes értékű ember nem lesz soha, azt azért fel tudom mérni. Nem áltatom magam, a férjem sem. Velünk elvan, valamilyen szinten tud velünk kommunikálni, megtanult a barátokkal is, de egy kívülálló nehezen érti meg őt.

– **Napközben hogyan foglalja el magát?**

– Megtanítottam, hogy ha fölkel, ki kell nyitnia az ablakot, megágyaz, fogat mos, felöltözik, lejön hozzám, mondja, hogy éhes, megbeszéljük, mit fog enni, utána fönt a szobájában számíttógépezik. Sokszor kellett ugyanazt mondani neki, amíg megtanulta. Le tud tölteni filmeket, megnézi őket, számítógépes játékokat játszik. Délután tanulunk, jön haza a testvére, vele is szoktam tanulni, jön az apukája, aztán ott van velünk. Hét közben otthon van, hétvégeken a haverok hívják. Most már elengedem egyedül, van járda a faluban, korábban ők jöttek érte. De sokszor még most is, és haza is hozzák. Apukája is gyakran jár vele halászni. (– És munkába – szól közbe Alex.) Amikor olyasmin dolgozik, amiben tud neki segíteni, elviszi magával. Ilyenkor befesti a fát, összesöpör, de önállóan nem képes dolgozni.

– **Pihenni hogyan szokott?**

– Mindig csak otthon vagyok a családdal. Rengeteget olvasok. Kikapcsolódás, amikor apukájával elmegy halászni, én pedig a kislánnyal bevásárolni vagy moziba. Mikor már javult az állapota, ő is volt a családdal moziban, meg a haverok is elviszik. Évente egyszer Horvátországban nyaralunk. Az úszás megmaradt, de azért a férjem mellette van.

– **Honnan veszi hozzá az erőt?**

– Fogalmam sincs. Ezt így kell elfogadnom. Tíz évet húztam le a rákkórházban, és rengeteg szenvedést láttam, az sokkal rosszabb állapot ennél. Így valahogyan el lehet élni. Elfogadjuk, hogy ilyen lett, ezzel meg kell barátkoznunk. Mindig fájni fog, sokat sírunk, ahol senki sem látja, ahogy a nőta is mondja. A kislány előtt nem, egymás előtt sem, a férjem is sokat sírt. De aztán... muszáj csinálnunk. Mert ha mi nem fogjuk, akkor ki fogja? Vele törődni kell, mindig kell mellette lennie egy felnőttnek. A kislányunk is nehezen tudja elviselni ezt a helyzetet. Kezdetben ő is sokat sírt, de bele kellett törődnie, hogy az az Alex már nincs, aki volt. Teljesen más személyiség lett. Sokat ki kell mellette bírni. Nem tudja megmondani, mit akar, és nem is mindig érti, hogy mit mondunk neki; néha alapvető dolgokat nem ért meg. S ezt nehéz elviselni, amikor olyan sokat tanulok vele, tanítom őt mindenre, és nem fogadja be az agya, nem fogja fel, amit meg akarok vele tanítani. Az akarás megmaradt benne, meg a pozitív életszemlélet. Ez jó, a logopédusnő szerint is.

Mikor szomorú vagyok, megkérdezi, hogy »van valami baj?« Mit mondjak neki? Azt, hogy igen, hogy »az a baj, hogy így vagy, mikor egészséges lehetnél?« Mondhatnám, de nincs értelme, mert nem tudok rajta változtatni. S akkor csak annyit mondok, hogy nincs semmi baj, fáradt vagyok.

Tóth Erika

Fennmaradni

M. Nagy László fotóművész Pozsonyban

A Helembán élő fotóművész, fotóriporter a Pozsonyi Magyar Intézet és a Carissimi Nonprofit Alap meghívására a szlovák fővárosban mutatta be alkotásait. Délután a Duna utcai gimnázium harmadik osztályos tanulói láthatták a fényképeiből összeállított diaporámáit, este pedig felnőtt közönség ismerhette meg munkásságának egy szeletét. Mindkét helyszínen különleges élmény volt a vele való találkozás.

M. Nagy László múzsái

Akik eljöttek az estre a Csemadok székházának nagytermébe, a legtöbben nem sejtették, hogy a művész, akinek díjnyertes diaporámái ott sorakoztak a számítógépében, milyen világot mutat be nekik, milyen emberek közé repíti el őket. Az idősebb korosztályhoz tartozók, akik a közönség nagy részét alkották, mindnyájan ismerték őt. Sokan a már megszűnt vagy mára már átalakult folyóiratok lapjairól, mások személyesen is. Szép találkozásokra adódott alkalom. M. Nagy László kisfilmjeit – mert a dia-

Az esti bemutatkozás közönsége (M. Nagy László felvétele)

porámát így is nevezhetjük: egymás után vetített képek zenével és szöveggel összekötve – azonban csak kevesen látták. Nem csoda, hogy mindenki nagy várakozással tekintett a vetítések elé. Elsőként a Fennmaradni c. alkotást láthattuk, amelynek felvételei Dél-Szlovákia ismerős, magyarul lakott területének falvaiban készültek. Látunk idős embereket, akik ugyanúgy

folytatják őseink munkáját, mintha az idő megállt volna számukra. Teszik a dolgukat. Barázdált arcukon a történelem és az idő kegyetlen nyomai. Gyönyörű tájak, amelyek mindennapi kenyerünk alapanyagát, a búzát ríngatják. Fotósunk kedves humora átüt a felvételeken, és oldja egyes képsorok komorságát. Majd elérkeztünk a közelmúlthoz és ahhoz az intézményhez, amelyből M. Nagy László művészete a mai napig táplálkozik. Az ipolytölgyesi Szent Erzsébet Szeretetotthonról van szó, melynek falai között oly jól érzi magát, valahányszor odautazik. Mint mondta, az itt élő emberekre akkor figyelt fel, amikor Szobon meglátogatott egy képzőművészeti kiállítást, s érdeklődésére, hogy kik az alkotók, azt a választ kapta, hogy az említett szeretetotthon lakói. Ekkor kezdte őt izgatni a dolog, míg nem elment meglátogatni az intézményt, hogy megismerhesse a benne élőket. Kiderült, hogy ez a közösség csupa sérült emberből áll, mindenkinek van valamilyen hendi-kepje. Ezért a milió is más, mint az ép

M. Nagy Lászlót Nagy Ildikó kérdezi (Prikler László felvétele)

emberek között. Fölényesen az ő javukra billen a mérleg nyelve. „Olyan emberekkel találkozom ott, ahányszor csak elmegyek, akik előtt ismeretlen a rossz fogalma. Számukra csak az ő közösségük létezik, amelyben csupán a jót ismerik” – fogalmaz a művész. Ez az ő Eldorádója. A lakókról készített diaporámákból is ilyen érzés sugárzik. Egy nyílt nap az intézetben, amikor a családtagok is ott vannak, szinte eufóriás hangulatba ringatja őket. Vagy a vidám félkarú vasutas története, aki képes felsorolni a vonatok menetrendjét, és rajong a slágerekért. De ezek a felvillanások csak összeszorítják a kívülálló szemlélő torkát, könnyeket csálnak a szemekbe. Hatványozottan mondható ez el Zsuzsáról, aki torz testtel fekszik évek óta egy ágyon. Neki is vannak vágyai, amelyeket szívhez szóló versekben fogalmaz meg. Megrendítő verseit olvassa nekünk; ezek könyv alakban is megjelentek.

Majd M. Nagy László természetről készült diaporámái és a hozzájuk írt haikuk következnek, amelyeken hihetetlenül érdekes formákat fedezhetünk fel...

A vetítés után Nagy Ildikó újságíró, a Pozsonyi Casino választmányi tagja faggatta a művészt. Mint kiderült, legnagyobb vágya, hogy végre megjelenhessen fotóalbuma. Ehhez a jelen levő Molnár Imre, a Pozsonyi Magyar Intézet igazgatója meg is ígérte a segítségét.

Hogyan tovább? A szeretetotthon, ahová mindig úgy indul el, hogy elmaradhatatlan kísérője a múzsa, mindenesetre marad.

Melaj Erzsébet

* * *

„Ne kérdezd, honnan jöttem
e tiszta szívvel, csak azt nézd,
mit hoztam!”
(M. Nagy László)

Egy nem mindennapi előadásban lehetett ma részünk. Nekünk, gimna-

M. Nagy László a gimnáziumban (Tóth Erika felvétele)

A figyelő gimnazisták (M. Nagy László felvétele)

zistáknak rengeteg előadást tartanak mindenféle témáról, többek közt a drogról, alkoholfogyasztásról, vagy épp valamilyen egyetemistát hallgatunk meg. A többségünk erre is úgy ment, hogy már megint valami uncis dolog, amit már százszor hallottunk – ekkor még nem tudtuk, miféle előadásra ülünk be.

A vendég nem más volt, mint M. Nagy László fotóművész. Olyan témát hozott nekünk, amelyről nem beszélnek. Pedig erről kellene! M. Nagy László nem szokványos módon, beszélgetés formájában szeretne volna velünk megismertetni ezt a témát, hanem fotókból összeállított kisfilmek segítségével. Megmutatta nekünk, hogy a fogyatékkal élő

emberek boldogok, mivel ők becsülik azt, ami nekik van. Erre próbált rámutatni M. Nagy László, hogy mi, akik nem élünk semmilyen fogyatékkal, mennyire hálátlanok vagyunk, és nem is tudatosítjuk, milyen szerencsések vagyunk, hogy olyan életet élhetünk, amilyen nem mindenkinek adatik meg. Gazdagok va-

gyunk, és észre se vesszük, mert a gazdagság nem pénzben méretik meg, hanem szeretetben, abban, hogy önzetlenül tudunk segíteni és adni. A fogyatékkal élő emberek ezen nem is gondolkodnak, mert ez nekik automatikus, értékelik azt, amivel Isten megáldotta őket.

Élmény volt M. Nagy László videóit végignézni/-hallgatni, azt a boldogságot és örömet látni a szereplők arcán. Jó, hogy vannak emberek, akik ezzel foglalkoznak. Szerintem a fotóművész az évfolyamunkból sokunk véleményén változtatott, és kicsit elgondolkodtatott bennünket, mert ez fontos!

Köszönjük!

Árva Evelyn, III. b

Versfesztivál Galántán

A magyar költészet napja idén is a szép szó ünnepét és a találkozás örömet jelentette mindazoknak az értelmi és egyéb akadályozottsággal élő fiataloknak és kísérőiknek, akik eljöttek Galántára a Pázmány Péter Alapítvány székházába. Örülhetett Pék Annának, az Értelmi Sérülteket Segítő Társulás helyi szervezete vezetőjének a szíve, hiszen tizenegy évvel ezelőtt, mikor életre hívta a versfesztivált, maga sem gondolta, hogy ilyen csodálatos, a résztvevők által évről évre nagy izgalommal várt eseménnyé növi ki magát. Hasonlóan jó érzéssel tölti el a sok lelkes szereplő a társszervező Carissimi Nonprofit Alap kuratóriumának tagjait, köztük Bauer Editet és Zsidó Jánost, akik zsűritagokként kísérték figyelemmel a produkciókat. A szereplők bemutatkozása után felemelő percek következtek. Miután Rácz Gedeon elmondott egy részletet Kölcsey Ferenc Himnuszából, a résztvevők közösen elénekelték nemzeti imánkat, eleget téve ezzel a Csemadok Országos Elnöksége felhívásának.

A rendezvény elképzelhetetlen a Kodály Zoltán Gimnázium tanulói nélkül, ők idén is műsorral köszöntötték a szereplőket, s ketten közülük a zsűri munkájában is részt vettek. Balla Barnabás, Gál Sára, Keszeg Viktória, Kovács Attila, Molnár Zsófia, Opál Kinga és Tóth Friderika pár sorban az élményeiket, érzéseiket is összefoglalta:

„Április 11-e minden magyar ember számára jelentős nap. A magyar költészet napja. Ilyenkor már kora reggeltől posztolják az ismerősök a számukra kedves verseket és József Attila-idézeteket. Mi sem teszünk másképp, de nekünk ez a nap mást is jelent.

Pék Annának, iskolánk volt pedagógusának a meghívására minden évben részt vehetünk néhányan az általuk rendezett versfesztiválon.

Őszintén megvallva, nekünk ez az egyetlen alkalom, hogy sérült emberek-

Bauer Edit értékel

kel kerülnünk közelebbi kapcsolatba. Persze az ember az utcán járva rengeteg fogyatékos embert lát, ám a legtöbben csak sajnálattal tekintenek rájuk, és inkább továbbsietnek. Mi sem tettünk eddig másként.

Ha nem vallottuk is be, bizonyos viselkedés is volt néhányunkban, mert eltérnek a „normálistól”. Sokszor nem is mertünk szólni hozzájuk, persze nem gyűlöletből, megvetésből, sokkal inkább szorongásból, félelemből.

Amióta erre a rendezvényre járunk, sok minden változott. Megtapasztaltuk, hogy bár kicsit több türelem kell hozzájuk, ők is okos, kedves emberek, akik kíváncsiak a világra, próbálnak kapcsolatot kialakítani másokkal. Most már nem úgy látjuk őket, mint sokan. Nem a sérült embereket látjuk bennük, hanem a mesemondó Zsuzsikát, a komoly gondolatokat közvetítő Katikát, az okos tekintetű Tivadart, az intelligens Gedeont, a mindig türelmetlen Zolit, a vicces Pétert és a többi, aki mind-mind egyéniség, akikkel kicsit nagyobb türelemmel, odafigyeléssel kell bánni, de akik amikor meglátnak bennünket, élénk jönnek, ölelnek, bújnak, hálásak minden dalért, zenéért,

verskritikáért. Persze mások, mint mi, ún. egészséges társaik, külsejük és értelmi szintjük is eltérő, de ugyanúgy szeretnek, természetesen viselkednek, nem irigyei egymásnak, hanem őszintén örülnek mindenki teljesítményének, gonosz hátsó gondolatok nélkül, és ez a fontos.

Rendszeres találkozásaink alkalmával rádöbbenünk, hogy a versek szeretete mellett még egy dologban biztosan egyformák vagyunk. Ezt pedig Higasi-da Naoki autizmussal élő japán költő fogalmazta meg helyettünk: „Minden emberi lény, akár fogyatékos, akár nem, igyekszik képességei legjavát nyújtani, és ha boldogságra törekszik, meg is fogja lelni a boldogságot.”

A jól végzett munka jutalmaként, az izgalommal és örömmel teli nap lezárásaként a Kutyomfitty Társulat Kukorica Jancsi, a Vitéz című darabjának tapsolhatott a hálás közönség. A bátrabbak még be is kapcsolódtak az előadásba.

(t)

A versfesztivál támogatói: Bethlen Gábor Alap, Pozsonyi Magyar Intézet, Tesco, Galánta

Ne csukd be a szemed!

Színházi nevelési foglalkozás Galántán a Kodály Zoltán Alapiskolában

Szereplők: Czuczor Nóra, Kuklis Katalin, Tóth Gábor

Rendező: Perényi Balázs

Dramaturg: Szivák-Tóth Viktor

Szakmai konzulens: Puha Andrea, Ondrejcsák Eszter

Illusztrációs felvétel (vekkermuhely.com)

Iskolánk élt a Vekker színházi műhely által felkínált lehetőséggel: színházi nevelési foglalkozás keretében segíteni a tanulóknak megbirkózni a más-ság elfogadásával és helyes kezelésével. Osztályfőnökként nagyon megörültem ennek, mivel az osztályunkban is van egy értelmi és testi sérült kislány, de rajta kívül is vannak gyerekek, akik ilyen-olyan okból az osztályközösség szélén élik iskolai létüket. Az osztályt figyelve tudatosult bennem, hogy talán az elfogadás könnyebb, mint a hosszú távú gyakorlati kezelése. Mivel a foglalkozáson a hatodik és hetedik évfolyam négy osztálya vett részt, érdekes volt megfigyelni a különböző osztályok eltérő reakcióit.

A Ne csukd be a szemed! c. előadás révén egy hallássérült kislány beilleszkedési nehézségeit élhettük meg interaktív módon. A színész-pedagógusok élvezetes módon bevonták a tanulókat is a történet folyamába, illetve a befejezésbe. Nekik egyértelműen tetszett a szokatlan, tanórán kívüli mozgalmasság. Számunkra, osztályfőnökök számára is tanulságos volt a foglalkozás. Megbeszéltük osztályaink reakcióit, mivel minden közösség a maga sajátos

módján oldotta meg a helyzetet. Nyilvánvaló volt, hogy azok az osztályok, ahol valamilyen módon sérült gyermek is van, sokkal empátikusabbak voltak, emberesebben kezelték és oldották meg a történetbeli helyzetet.

Saját tapasztalataim alapján a sérült gyermekek integrálása az átlagos fejlődésűek közé mindkét fél részére hasznos, színesebbé teszi az osztályközösséget, és finomítja a köztük fejlődő kap-

csolatok bonyolult szövevényeit. Ezért fontos, hogy legyenek hasonló kezdeményezések, amelyek ilyen módon segítik az iskolák életét.

Köszönet érte, és sok sikert a Vekker színházi műhelynek a továbbiakhoz is, mert sokrétű repertoárjával egyéb problémák megoldásához is hozzásegíthet és továbbgondolkodásra késztethet bennünket.

Vysztavel Melinda

Kitüntetés

Áprilisban a Szent György-napi ünneppsorozatban Dunaszerdahely város díszpolgára címmel ismerték el Strédl Terézia pszichológus-gyógypedagógus, egyetemi oktató több évtizedes munkásságát, a város jó hírnevének itthoni és külföldi terjesztését, valamint a pedagógia területén végzett kimagasló tevékenységét.

Strédl Terézia Pozsonyban született, az alap- és középiskolát Dunaszerdahelyen végezte. A Comenius Egyetemen 1975-ben gyógypedagógia szakon szerzett diplomát, szakterülete a gyógypedagógiai pszichológia. Tanulmányai elvégzése után Galántán megalapította a pedagógiai és pszichológiai tanácsadót, harminc éven át ez volt a munkahelye. 2004 óta a Selye János Egyetem tanárképző karának tanszékvezetője. Munkatársa volt a dunaszerdahelyi gyógypedagógiai tanácsadó központnak. A Szent Erzsébet Egyetemen óraadó tanár, képzéseket tart a Felnőttképző Intézetben, oktat magyarországi felsőfokú intézményekben. Lapunknak kezdettől

Hájos Zoltán polgármestertől átveszi a díszpolgári oklevelet. (Cséfalvay Á. András felvétele)

fogva szakmai tanácsadója, számos cikk szerzője, a Carissimi Nonprofit Alap támogatója. Mint ahogy egy interjújában elmondta, a szüleitől kapott útravaló szerint próbál élni: „Egymás javára tenni.” Gratulálunk a kitüntetéshez.

Paragrafus

Köböl Tibor szociális tanácsadó rovata

Gyakran fordulnak hozzám szükséghelyzetben lévő személyek olyan kérés-sel, hogy anyagi támogatásra volna szükségük, de a pénzübeli juttatásokra vonatkozó törvények értelmében nincs rá lehetőség. Ezért jó tudni, hogy krízishelyzetben vagy rendkívül kedvezőtlen szociális helyzetben a Munka-, Szociális és Családügyi Minisztérium-

hoz (MPSVR) lehet fordulni egyszeri, ún. humanitárius támogatásért. Ennek összege egy költségvetési évben legfeljebb 800 euró lehet. A kérvényt a minisztérium címére kell küldeni: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, Špitálska 4, 6, 8, 816 43 Bratislava. A nyomtatvány (Žiadosť o poskytnutie dotácie na podporu humanitarnej pomoci) ezen a linken tölthető le:

<https://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/poskytovanie-dotaciipoziadat-dotaciu/dotacia-podporuhumanitarnej-pomoci.html>

Ha valakinek bővebb tájékoztatásra van szüksége, bátran forduljon hozzám e-mailben: mail@koboltibor.sk vagy telefonon: 0948 046 672.

Jogsegélyközpont Komáromban

Tanácsadás magyar nyelven is

A pozsonyi székhelyű Jogsegélyközpont (Centrum právnej pomoci) 2019 márciusában megnyitotta komáromi irodáját. A Dunaszerdahelyi, Érsekújvári és Komáromi járás lakosai egyebek mellett polgári, üzleti, munka- és családjogi ügyekben fordulhatnak hozzá, határon átnyúló esetekben is. Hatásköre a közigazgatási ügyekben folytatott bírósági eljárásokkal és a felsorolt típusú ügyekben a Szlovák Köztársaság Alkotmánybírósága előtti eljárásokkal kapcsolatos jogsegélyre ugyancsak kiterjed.

Ügyfélfogadási időben, előre egyeztetett időpontban az iroda jogászaival előzetes konzultációra van lehetőség. A konzultációért 4,50 euró illetéket kell fizetni, és legfeljebb egy óráig tarthat. Ennek során a munkatárs ismerteti a jogsegélynyújtás feltételeit, megismerkedik az ügygel, és alapszintű jogi tanácsot nyújt.

Jogsegélyre az a természetes személy (lehet vállalkozó is) jogosult, aki a vele közösen megítélendő személyekkel együtt anyagi szükséghelyzetben van, az ügy értéke meghaladja a mindenkori minimálbért – 2019-ben 520 eurót –

(kivételet képez az az ügy, melynek értéke meghatározhatatlan), és nem áll fenn a per nyilvánvaló sikertelensége (például elévülés esetén).

Anyagi szükséghelyzetnek minősül az olyan állapot, amikor a természetes személy anyagi szükséghelyzetben nyújtott juttatásban részesül, vagy a jövedelme nem haladja meg a mindenkori létminimum 1,6-szeresét, és a jogi szolgáltatások díját nem tudja vagyonaából fedezni. (A létminimum összege jelenleg egy természetes személy esetében 205,07, további, közösen megítélendő nagykorú természetes személy esetében 143,06, ellátott kiskorú gyermek és ellátatlan gyermek esetében pedig 93,61 euró.)

A minimálbér mindig január elseji, a létminimum július elseji hatállyal módosulhat.

Ha a jogsegélyt kérelmező személy jövedelme nem haladja meg a létminimum 1,6-szeresét, de az 1,4-szeresét igen, akkor a jogsegélyben részesülőnek meg kell térítenie a jogi képviselet költségeinek 20 százalékát, feltéve, hogy teljesültek a jogsegélynyújtás további feltételei.

Ha a kérelmező jövedelme nem haladja meg a minimálbér 1,4-szeresét,

akkor díjmentes jogsegélyre jogosult, feltéve, hogy teljesültek a jogsegélynyújtás további feltételei.

Jövedelemnek minősülnek a külön jogszabály szerinti jövedelmek, miután leszámítottuk belőlük a:

- kötelező egészségbiztosítási járulékot;
- betegbiztosítási, öregségi, rokkantsági nyugdíjbiztosítási és munkanélküli-biztosítási járulékot;
- személyi jövedelemadót vagy annak előlegét;
- személyi jövedelem elérésére, bebiztosítására és megtartására fordított egyéb kiadásokat.

A vonatkozó törvény értelmében jövedelemnek minősülnek:

- a személyi jövedelemadó alól mentesített jövedelmek (pl. öregségi,

rokkantsági, özvegyi nyugdíj, árvasági járadék), kivéve az elfogadott kártérítéseket, nem vagyoni hátrányok pénzbeli jóvátételét, a vagyon- és felelősségbiztosításból eredő teljesítéseket, a kiesett, adó alá eső jövedelem pótlása címén elfogadott kifizetéseket;

- külföldi szolgálati utak esetében járó napidíj az étkezési hozzájárulás 40 százalékáig;

- munkavállalók egyes kiadásainak megtérítése;

- egyéb személyi jövedelmek a személyi jövedelemadó levonása után.

Nem minősülnek jövedelemnek a:

- külön jogszabály alapján nyújtott juttatások, hozzájárulások és egyszeri juttatás;

- súlyos egészségkárosodásban szenvedő személyeknek a súlyos egészségkárosodás társadalmi következményeinek ellensúlyozása céljából nyújtott pénzbeli juttatások;

- anyasági támogatás;

- állami szociális támogatás;

- magatehetetlenség miatti nyugdíjemelés;

- ösztöndíjak, kivéve a nappali tagozati doktoranduszi tanulmányi programban részt vevő hallgatónak nyújtottat.

A Jogsegélyközpont a kérelmezőnek arra a naptári hónapra eső jövedelmét vizsgálja, amikor a jogsegélynyújtásra irányuló kérelmet beadta, és figyelembe veszi a kérelem benyújtását megelőző hat naptári hónapra eső jövedelmet is. A Jogsegélyközpont a kérelmező jövedelmét a jogsegélynyújtásról szóló határozat jogerőre

való emelkedése napjától számított 12 hónaponként átértékeli.

Az adósságmentesítés ügyében is a Jogsegélyközponthoz kell fordulni, mivel ilyen esetben kötelezően az vagy az általa kijelölt ügyvéd képviseli az adóst, méghozzá a csődgondnok bíróság általi kirendeléséig. Az adósságmentesítésre irányuló eljárásban az adósnak joga van a jogsegélyhez, ha ő maga:

- kérelmezi;

- igazolja, hogy bírósági végrehajtó vagy egyéb hatóság által végrehajtási eljárás folyik ellene;

- nem állnak fenn olyan nyilvánvaló okok, amelyek miatt a bíróság nem hirdeti ki a csődöt, vagy nem határozza meg a törlesztési ütemtervet, és

- az adósságmentesítésre irányuló csődeljárás esetében részletfizetési megállapodást kötött a Jogsegélyközponttal.

A Jogsegélyközpont az adósságmentesítésre irányuló csődeljárásban a csődgondnok átalánydíjának megtérítésére előleget fizet. Ennek összegét az adós három éven belül, a részletfizetési megállapodásban meghatározott havi törlesztőrészekben köteles a Jogsegélyközpontnak visszafizetni.

Az adós nem indítványozhat csődeljárást vagy részletfizetést, ha szabadságvesztés-büntetését tölti.

Külön jogszabály értelmében minden természetes személy igényelheti az adósságmentesítést csődeljárás vagy részletfizetés által, függetlenül attól, hogy vannak-e vállalkozásból származó tartozásai. Természetes személy akkor minősül fizetéseképtelennek, ha 180 nappal annak esedékessége után sem

képes teljesíteni pénzbeli kötelezettségét. Ha az adóssal szembeni pénzbeli követelést végrehajtással behajtani nem lehetséges, vélelmezendő az adós fizetéseképtelensége. Az adós leg hamarabb a csőd kihirdetése vagy a törlesztési ütemterv meghatározása után tíz évvel igényelhet ismételt adósságmentesítést csődeljárás vagy törlesztési ütemterv által. Vannak követelések, amelyek az adósságmentesítés által érintetlenek maradnak.

Az adósságmentesítés ügyében az előzetes konzultáció díjmentes.

Ha a bíróságnak kétségei támadnak afelől, hogy az adós fő érdekeltsegeinek központja a Szlovák Köztársaság területén van, az adóst az eljárás alatt bármikor kihallgathatja, főként külföldi állampolgár esetében. Ha a bíróság megállapítja, hogy az adós fő érdekeltsegeinek központja nincs a Szlovák Köztársaság területén, az eljárást megszünteti.

További információk a Jogsegélyközpont weboldalán találhatók: www.centrumpravnejpomoci.sk. Központi telefonszám: 0650 105 100, a komáromi iroda címe: Centrum právnej pomoci – Kancelária Komárno, Župná 7, 945 05 Komárno.

Ez az írás csupán általános tájékoztatás jellegű, nem minősül tanácsadásnak, és konkrét esetre nem vonatkoztatható. Erre a tájékoztatásra alapozva bármilyen jog igénylése kizárt. A Jogsegélyközpont mindig a konkrét eset körülményeiből kiindulva, törvény alapján határoz a jogsegélynyújtásról. A jogszabályi környezet változhat.

Iván Tibor jogász

Olvasói levél

Pár hónapja olvasom lapjukat, amely nagyon jó információkat közöl a fogyatékkal élőknek. 63 éves vagyok, nagyon szeretek olvasni. Most olvastam el Nick Vujicic Jézus keze és lába c. könyvét. Ajánlom mindenkinek, aki nem találja helyét a világban, megragadó írás, lehet belőle tanulni. Gyermekkoromtól csípőficamos vagyok, már könyökmankóval járok, de az életkedvem sose hagyott el. Ez a könyv és az üzenete megfogott, vannak nálunk rosszabb helyzetben is fogyatékosak, akik nem adják fel, hanem küzdenek.

Kováčiková Helena Rimaszombatból

A szociálisan fogyatékos emberek írója: B. Traven

Elnézést kérek a témában járatos szakemberektől: ilyen fogyatékoság hivatalosan nem létezik. A szociális fogyatékoság az én értelmezésemben azokat az embereket jelenti, akik eleve a társadalom peremén élnek vagy oda kerülnek. Például szegénység, háború, természeti katasztrófa következtében. Életük többnyire egyhangúan, szenzációk nélkül zajlik. Ezért az írók figyelme is inkább a polgárok, a középosztály, régebben az arisztokrácia jóval színesebb, változatosabb élete felé fordult. Ám a legnagyobbak a „szociálisan fogyatékosokat” is meglátták, s nemegyszer írásuk főhőisévé is választották (lásd Victor Hugo: Nyomorultak).

Van azonban a világirodalomban egy furá író, akinek szinte valamennyi híres regénye ilyen emberek életéről szól. A neve B. Traven, és haláláig a nevének kívül nem sokat lehetett tudni róla. Igaz, hogy akadt a világirodalomban előtte is író – a Bovaryné szerzője, Gustave Flaubert –, aki azt vallotta, hogy „az irodalmi mű minden, az ember (az alkotója) semmi”, ám senki annyira nem bízta hírnevét csak a könyveire, mint Traven. Ugyanis már első regénye, A halálhajó (Das Totenschiff) kéziratának kísérőlevelében ezt írta „A szellemi értéket alkotó munkástól sohasem kell életrajzot követelni. Ez udvariasság... Ha az embert nem lehet műveiből megismerni, akkor vagy az ember, vagy a mű értéktelen.”

Traven 1926-ban robbant be a világirodalomba. Egy német napilap ekkor közölte folytatásokban A halálhajót. A regény rövidesen kötetben is megjelent, és gyorsan lefordították a világnyelvekre; magyarul először 1933-ban adták ki. Sikeres film is készült belőle. A történet hőse egy amerikai tengerész, aki Antwerpenben lemarad a ha-

jójáról. Iratok, pénz nélkül egy idegen országban. A mű első része arról szól, hogy az I. világháború utáni Európában korántsem a „wilsoni világbéke” uralkodik. A háborúból kikerült államokban tombol a nacionalizmus, és mindenütt félnek a „rongyosoktól”, bárhonnan származnak is. Így aztán a magát papírokkal igazolni nem tudó matrőzt nemcsak a belga, majd a holland, francia rendőrség, hanem még hazájának az említett országokbeli konzuljai sem segítik. Mindegyik igyekszik megszabadulni tőle. „A németek áttolják a nekik alkalmatlan idegeneket a belga, hollandus, francia meg dán határon, és ugyanezt cselekszik a belgák, hollandok, franciák, a dánok ... a svájciak, csehek, lengyelek...” – magyarázza a lengyel Stanisław, az amerikaihoz hasonló cipőben járó, hontalanná vált matrőz. Így kerülnek mindketten egy „halálhajóra”. Itt nem kérnek senkitől papírt. „A halálhajót azért hívják halálhajónak, mert hullát gyárt az élőkéből” – jellemzi tömören Traven a csempészhajóként működő roncsot. Szárazföldi megfelelője az idegenlégió. Aki túléli az egyiket vagy a másikat, az megváltja a jogot egy új életre. A könyv tragikusan végződik.

Ilyen világirodalmi belépő után nem meglepő, hogy az író hű maradt a szegényekhez, nyomorgókhoz, a társadalom peremére szorultakhoz. Ez a témája a hatkötetes Mahagóni (Caoba) c. regényciklusának is. „Ez a nagy mű ... Traven életművének tárgya szerint legértékesebb, művészete szerint legkiforrottabb része; az ismeretlenségben élő, az elnyomottak szenvedéseit oly hitelesen ismerő író ezzel a nagyszabású munkával lépett igazán századunk irodalmának legjobbjai közé” – írja Czibor János A halálhajó 3. magyar kiadásának utószavában. (Csupán az érdekesség kedvéért: az említett kötet 900 példányban a Szlovákiai Szépirodalmi Könyvkiadó részére készült az Európa Könyvkiadó gondozásában.)

Az 1931-től megjelenő sorozatnak címet adó mahagóni Közép-Amerikában, Mexikóban honos, hatalmas termetű fa. Hangszerek, bútorok alapanyagaként vált keresetté már a 20. század elején. Hatalmas őserdőket alkot, és kézi erővel termelik ki a montériáknak nevezett telepeken. A regényciklus azt mutatja be, hogyan válnak a „szabad” indiánok, Mexikó őslakosainak leszármazottjai a fakitermelő vállalatok rabszolgáivá a montériákon. Hasonlóan a halálhajók matrőzaihoz, ők is a felügyelők önkényének, kegyetlenségének kitéve, igavonó barmok módjára robotolnak. A sorozat kötetének magyar címei a jobb érthetőség kedvéért gyakran eltérnek az eredeti német címeiktől: A taliga, Embervásár Mexikóban, Rabszolgák útja, Az őserdő foglyai, Akasztottak lázadása és A dzsungelből jött generális. A ciklus utolsó kötete 1950-ben jelent meg. Rövidesen mind a hat részt magyarra is lefordították.

A sorozat nem könnyű olvasmány. Ám akit érdekel a szubtrópusi őserdők

világa, a mexikói indiánok, favágók nehéz élete, kellemesen töltheti idejét az olvasásával. Aki viszont inkább a mexikói őslakosok lelkivilágát, mítoszait kívánja megismerni, annak a Mahagóni ciklust megelőző, 1929-ben megjelent Híd a dzsungelben c. Traven-művet ajánlom.

A regény története dióhéjban: Egy őserdő széli, indián szénégetők által lakott telepen szombat esti mulatságra készülnek. Köztük egy Carlosito nevű fiúcska is, aki aznap kapott Texasból hazalátogató bátyjától egy pár cipőt. Ez az első cipője, boldogan szaladgál benne. Beáll a sötétség, és a fiú eltűnik. Többen úgy vélik: öszvérre ült, hogy a közeli településen is megmutathassa cipőjét. Feszülten telnek az órák, és Carlosito édesanyját egyre jobban gyöttri egy borzalmas sejtés: fia, a számára szokatlan cipőben megbotlott, és a hídról a folyóba zuhant. Többen lemerülnek a hínáros folyóba, de nem találnak semmit. Végül a telep öreg indiánja ősrégi módszerhez folyamodik: deszkalapra égő gyertyát erősít. Az indián hite szerint ha a gyermek a vízben van, a gyertya a test fölött fog megállni. A történet végét a kedves Olvasó megtudja a könyvből...

Érdekes idézni a szerző ajánlását: „Az anyáknak – mindegy, melyik országban élnek, mely néphez, mely fajhoz tartoznak, milyen a bőrük színe; minden anyának –, minden élőlény szülőjének.” Valóban, a történet meghatározó emléket állít az anyai szeretetnek és az egyszerű, írni-olvasni nem tudó indiánok segítőkészségének. A szerző egy amerikai – a bennszülöttek számára gringó, azaz idegen – aligátorvadász szájába adja a történetet, aki azonban nem bánik kesztyűs kézzel honfitársaival. Elmondja, hogy a hidat egy amerikai olajtársaság építette, de karfák nélkül. „Az olajtársaság az ilyesmit fölösleges kiadásnak tartotta. Ha a hídnak lettek volna karfái, talán sohasem írom meg ezt a történetet.” De nem voltak karfák, és ez vezetett a

tragédiához. A tragédiához, melynek felismeréséhez az öreg indián járult hozzá. Mert hiába voltak katolikusok a körülötte állók – Mexikót a katolikus spanyolok gyarmatosították a 16. század elején –, hitük az ősi indián istenekben megmaradt: „... az a mélyen gyökerező, tiszteletteljes félelem, mellyel a maguk közül való embert veszik körül, ha azt hiszik róla, hogy isteni erő és a természet titkainak tudása lakozik benne, sohasem fog ki-

B. Traven

halni belőlük... az az Úr, akihez a fajtábeliek a templomban imádkoznak, csak az ajkukon lakozik, a szívükbe nem hatolt be soha”.

Travent elsősorban regényíróként ismeri a világ. Kevésbé köztudott, hogy írt néhány kitűnő novellát is. Ezekből is jelent meg magyarul válogatás 1978-ban, Makrancos hölgy Mexikóban címmel. A cím utalás az ismert Shakespeare-műre. Számunkra viszont értékesebb a kötetben szereplő Macario című elbeszélés. Ebben ugyanis olyan motívum ismerhető fel, melyet Móricz Zsigmond is feldolgozott Tragédia c. novellájában. Móricz hőse, a szegény napszámos csak arra vágyik, hogy egyszer életében úgy istenigazából jóllakhasson. Egy lakodalomban nyílik is erre mód, ám a falat a torkán akad, és megfullad tőle.

Traven hőse, Macario, a szegény favágó húsz év óta egyetlen kívánságot dédelget magában: „Egyetlen sült puly-

ka volt vágyai netovábbja, amely egyedül csak az övé, és melyet az erdő mélyén, éhes gyermekei szeme előtt rejtve, egymagában zavartalanul fogyaszthat el.” Egy reggel, mikor a gyerekek még aludtak, felesége, aki három éven át gyűjtögette hozzá a filléreket, egy banánlevelekbe burkolt, sült pulykával lepi meg urát. Ezzel indul a szomorú történet, melyet Traven a maga módján színezi ki. Az evéshez már szétrakodott Macariót három látogató lepi meg az erdőben: elsőként az Ördög, majd zarándok képében maga Jézus, végül pedig „Csontos”, a Halál kéri őt, hogy felelje meg vele ebédjét. Csak a harmadikkal osztja meg a pulykát, aki ezért „csodadoktort” csinál belőle. Macario doktor sikereiről nem szólok – hátha valaki kedvet kap a novella elolvasásához –, csupán a történet végét árulom el. Másnap a Macario keresésére induló felesége férjét egy fa tövében holtan találja meg: „Előtte a földön, asztalkendő gyanánt, kiterített banánlevelek, rajtuk pedig egy fél pulyka tisztára rágott csontjai heverték.”

Végezetül essen szó magáról az íróról, annak apropóján, hogy 50 évvel ezelőtt, 1969. március 26-án ért véget rejtélyes élete Mexikóban. Néhány héttel halála előtt tett végrendeletében végre elárulta igazi nevét. Torsvan Croves néven született 1890-ben Chicagóban. Halála után özvegye azt is elárulta, hogy férje azonos volt Ret Marut német forradalmárral. Újságíróként, lapkiadóként bírálta a német militarizmust. A bajor forradalomban való részvétele miatt elfogták, halálra ítélték, de sikerült megszöknie és Mexikóba menekülnie. Itt maradt élete végéig, innen küldözte kéziratait európai kiadóhoz. Holttestét elhamvasztották, hamvait egy mexikói folyóba szórták. Így síremlék sem maradt utána.

Megmaradt azonban a legfontosabb: műveinek, regényeinek jó híre, jelezve, hogy írójuk személye – életrajz nélkül is – tiszteletet érdemel.

Dr. Kiss László

Kommunikáció 2.0

Most egy olyan témával szeretnék foglalkozni, amely rajtam kívül millió és millió sorstársamnak keseríti meg a mindennapjait. Ez pedig a beszédfigyelmetlenség. Mint mindennek, ennek is vannak fokozatai. Én a súlyos esetek közé tartozom, ami nálam érthetetlen beszédet jelent.

Ha kérdezik, hogy állapotomban mi zavar a legjobban, mindig ugyanazt válaszolom: az idegenek számára érthetetlen beszédem. Ha megszólalok valahol, akkor az a nem vájt fülű idegenek számára csak artikulálatlan hangzuhatag lesz, ami rendszerint el is riasztja őket a további ismerkedéstől. Ezért külön is szoktam méltányolni, ha valakin észreveszem, hogy erőfeszítést tesz a beszédem megértésére.

Azonban érthetetlen beszédem nemcsak a magánéletemben okoz gondot, hanem a hivatásomban is akadályoz. Ha például valahova közönségtalálkozóra vagyok hivatalos, minden alkalommal meg kell kérnem valamelyik barátomat, hogy beszéljen helyettem, mert én előszóval képtelen vagyok kapcsolatot teremteni az olvasóimmal.

Azt is leírtam már párszor, hogy ahhoz is, hogy írni kezdjek, a nehezen érthető beszédem volt a fő motiváció. Később blogolni is ezért kezdtem. Jól lehet az írás sok mindenre megoldás, mégse pótolhat mindent. Például az élőbeszéd közvetlenségét nem helyettesítheti. Ezért is tartom értékesnek azokat a pillanatokat, amikor a barátaimmal jókat tudtam beszélgetni. Például azokat a legendás keresztsori teferéinket, amikor Korpás Árpai barátommal moralizáltunk és folytattunk világmegváltó eszmecseréket.

Mondom, az élőbeszéd pótolhatatlan a teljes értékű kommunikációhoz. Ezt érzik a barátaim is, ezért időnként javaslatokkal rukkolnak elő.

Erika a Carissimi szerkesztőjeként rendszeresen részt vesz a Bliss Alapítvány konferenciáin. Ezt az alapítványt kifejezetten a sérült emberek kommunikációjának segítésére hozták létre. Az egyik konferencia után említette nekem a Verbalio névre keresztelt szoftvert, amelyet egy egyetemista, Zsombori Balázs fejlesztett ki. A szoftver egyik változatában felolvassa azt, amit leírunk. Igaz, hogy előrelépés

lenne ez is, mégse igazán lelkesedtem egy ilyen megoldásért. Mégpedig azért nem, mert az én sebességemmel belelik pár percbe, míg egy mondatot leírok – kivált, ha érintőképernyőt kell böködnöm. Számomra beszédfelismerő szoftver lenne segítség, amely az érthetetlen beszédemet érthetővé alakítaná. Erre is lett megoldás: kiderült, hogy a szegedi egyetemen pont ilyen szoftver kifejlesztésén dolgoznak. Happy end – mondhatnám, de az a helyzet, hogy arra még várni kell...

Most várok.

Sztakó Zsolt

Felhívás

Kérjük tisztelt Olvasóinkat, hogy ha laccímet változtatnak, tudassák szerkesztőségünkkel, ezzel megkönnyítik munkánkat. Köszönjük.

Elérhetőségeink: Postacím: Carissimi, Bučinová 14, 821 07 Bratislava, e-mail: carissimi.lap@gmail.com, telefonszám: 0907 812 236.

MEGRENDELŐLAP

Megrendelem a **Carissimi** című **ingyenes folyóiratot** az alábbi címre:

NÉV/INTÉZMÉNY: _____

CÍM: _____

FOGLALKOZÁS/MUNKAHELY: _____

Telefon: _____

Dátum: _____

Aláírás: _____

A megrendelést a következő címek egyikére kérjük:

Levélcímünk: **Carissimi, Bučinová 14, 821 07 Bratislava.** E-mail: **carissimi.lap@gmail.com.**

Köszönettel fogadjuk, ha támogatják lapunkat.

Kedvezményezett (názoú útú): Carissimi n. f.

Számlaszám (č. útú): SK95 5200 0000 0000 0534 5665, egyedi azonosító (variabilný symbol): 1111

Magyar–szlovák, szlovák–magyar szótár

agyhártyagyulladás – zápal mozgových blán
 agyi ödéma – opuch (edém) mozgu
 agysérülés – poranenie mozgu
 bárányhimlő – ovčie kiahne
 megbiztosítás – nemocenské poistenie
 tisztás fibrózis – cystická fibróza
 egészségbiztosítási járulék – poistné na zdravotné poistenie
 elektronikus egészségügyi szolgáltatási tér – elektronické zdravotníctvo (e-health)
 fenilketonúria – fenylketonúria
 fertőző betegségek – infekčné choroby
 gyermek- és serdülőgyógyász – detský a dorastový lekár
 idegsebész – neurochirurgia
 immunizáció – imunizácia
 infektológus – infektológ
 jogsegélyközpont – centrum právnej pomoci
 kanyaró – osýpky
 koponyaűri nyomás – intrakraniálny tlak
 lélegeztetőgép – dýchací prístroj
 lépcsőjáró – schodolez
 létminimum – životné minimum
 mennyezeti emelő – stropné zdvíhacie zariadenie
 munkanélküli-biztosítás – poistenie v nezamestnanosti
 nyugdíjbiztosítási járulék – odvody do dôchodkového poistenia
 oltás – očkovanie
 pajzsmirigy – štítina žľaza
 pszichomotoros fejlődés – psychomotorický vývin
 rüh – svrab
 speciális ülőszerek – sedacie systémy
 társadalombiztosítási járulék – poistné na sociálne poistenie
 természetes személy – fyzická osoba
 törlesztési ütemterv – splátkový kalendár
 trópusi betegségek – tropické choroby
 újszülöttkori szűrővizsgálatok – skríning novorodencov
 újszülöttkori tetanusz – novorodenecký tetanus

centrum právnej pomoci – jogsegélyközpont
 cystická fibróza – tisztás fibrózis
 detský a dorastový lekár – gyermek- és serdülőgyógyász
 dýchací prístroj – lélegeztetőgép
 edém (opuch) mozgu – agyi ödéma (duzzanat)
 elektronické zdravotníctvo (e-health) – elektronikus egészségügyi szolgáltatási tér
 fenilketonúria – fenilketonuria
 fyzická osoba – természetes személy
 imunizácia – immunizáció
 infekčné choroby – fertőző betegségek
 infektológ – infektológus
 intrakraniálny tlak – koponyaűri nyomás
 nemocenské poistenie – megbiztosítás
 neurochirurgia – idegsebész
 novorodenecký tetanus – újszülöttkori tetanusz
 očkovanie – oltás
 odvody do dôchodkového poistenia – nyugdíjbiztosítási járulék
 opuch (edém) mozgu – agyi duzzanat (ödéma)
 osýpky – kanyaró
 ovčie kiahne – bárányhimlő
 poistenie v nezamestnanosti – munkanélküli-biztosítás
 poistné na sociálne poistenie – társadalombiztosítási járulék
 poistné na zdravotné poistenie – egészségbiztosítási járulék
 poranenie mozgu – agysérülés
 psychomotorický vývin – pszichomotoros fejlődés
 sedacie systémy – speciális ülőszerek
 schodolez – lépcsőjáró
 skríning novorodencov – újszülöttkori szűrővizsgálatok
 splátkový kalendár – törlesztési ütemterv
 stropné zdvíhacie zariadenie – mennyezeti emelő
 svrab – rüh
 štítina žľaza – pajzsmirigy
 tropické choroby – trópusi betegségek
 zápal mozgových blán – agyhártyagyulladás
 životné minimum – létminimum

Támogatóink:

Vilma Cipárová és Miroslav Cipár festőművész, Pozsony

Sima Éva, Pozsony

Kisebbségi Kulturális Alap

(Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.)

OPEL HANDYCARS

AKADÁLYTALAN, SZABAD MOZGÁS

Fogyatékkal élő személyek mobilitásprogramja

www.opel-handycars.sk

Kombinált üzemanyag-fogyasztás és CO₂-kibocsátás: 3,6–5,4 l / 100 km, 93–123 g/km.

Versfesztivál Galántán

Cikkünk a 20. oldalon.

